

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΙΡΕΣΕΩΣ ΤΩΝ ΝΕΣΤΟΡΙΑΝΩΝ

ΕΠΟΣ ΑΚΡΙΒΕΣΤΑΤΟΝ.

S. JOANNIS DAMASCENI

ADVERSUS NESTORIANORUM HÆRESIM

DISSERTATIO ACCURATISSIMA.

Initium dicendi sic faciendum est adversus eos qui cum Nestorio sentiunt : Vos, velim, dicatis nobis : quemnam sancta Dei Genitrix concepit? Num natura Filium Dei et Deum, an hominem? Siquidem eum natura Filium Dei Deumque dixerint, jam orthodoxi sunt. Hoc enim ipso beatam Virginem esse Dei Genitricem confitebuntur. Ecce enim non Dei Mater, quæ Deum concepit, eundemque incarnatum genuit? Sin autem hominem dicant, tum eos tanquam hæreticos sic excipiemus : Illum qui Dei et Patris Filius est, atque ante sæcula Verbum, natura Filium Dei, ac natura Deum, Deoque et Patri consubstantialem dicitis? Plans, inquit. Tum nos : Virginis Filius nunquid natura Dei Filius et natura Deus est? Nequaquam, inquit. Tunc urgebimus : Duos igitur Dei filios constituimini, unum natura, gratia alterum : sicque duos adoratis filios, vestraque sententia Trinitas in quaternitatem evasit. Quamobrem dicite nobis, a quonam duas hypostases prædicare edocti estis? annon ex Evangelio palam audistis : « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum¹ » et post pauca : « Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis². » Unde accepistis post animatæ carnis conceptionem concessam ei esse Verbi Dei inhabitationem? nonne scriptum est, quod « Angelus ad Mariam ingressus dixit : Ave, gratia plena, Dominus tecum. Quæ cum audisset turbata est in sermone, et cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait angelus ei : Ne timeas, Maria, invenisti gratiam apud Deum. Et ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur. Et dabit ei Dominus Deus sedem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis. Dixit autem Maria ad angelum : Quomodo fiet istud, [quoniam virum non cognosco?] et respondens angelus dixit illi : Spiritus

πρὸς τοὺς Νεστορίου ὁμόφρονας οὕτως ἀρκτέον τοῦ λόγου. Εἶπατε ἡμῖν, ὦ οὔτοι, τίνα συνέλαβεν ἡ ἀγία Θεοτόκος, τὸν φύσει Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν, ἢ ἄνθρωπον; Κἂν μὲν εἴπωσι, τὸν φύσει Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν, ὀρθόδοξοί εἰσιν· ἐξ ἀνάγκης γὰρ καὶ Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Παρθένον ὁμολογήσουσιν· ἡ γὰρ Θεὸν συλλαβοῦσα, τοῦτον καὶ σεσαρκωμένον γεννήσασα, πῶς οὐ Θεοτόκος; εἰ δὲ εἴπωσιν ἄνθρωπον, τότε ὡς αἰρετικούς οὕτως διαδεξώμεθα· τὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Υἱὸν καὶ Λόγον τὸν προαιώνιον, φύσει Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ φύσει Θεὸν λέγετε, καὶ ὁμοούσιον τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ; Ναί, φήσουσιν. Εἰτά φάμεν· τὸν τῆς Παρθένου Υἱὸν, φύσει Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ φύσει Θεὸν λέγετε; Οὐ, ἐροῦσι. Τότε φήσομεν· Οὐκοῦν δύο υἱοὺς ὁμολογεῖτε τοῦ Θεοῦ, ἓνα κατὰ φύσιν, καὶ ἓνα κατὰ χάριν, καὶ δύο υἱοὺς προσκυνεῖτε· καὶ γέγονε καθ' ὁμᾶς τετράς ἢ τριάς. Εἶπατε οὖν ἡμῖν, πόθεν δύο τὰς ὑποστάσεις κηρύττειν ἐμάθετε; οὐκ ἀκούετε τοῦ Εὐαγγελίου διαρρήδην φάσκοντος· « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. » Καὶ μετ' ὀλίγον « Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. » Πόθεν δὲ καὶ μετὰ τὴν τῆς ἐμφύχου σαρκὸς σύλληψιν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐνοίκησιν λέγετε; Οὐ γέγραπται, ὅτι « Εἰσελθὼν ὁ ἄγγελος πρὸς τὴν Μαρίας, εἶπε· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. Ἡ δὲ, ἐπὶ τῷ λόγῳ διεταράχθη, καὶ διελογίζετο ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος· καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος αὐτῇ· Μὴ φοβοῦ, Μαρίας· εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ· καὶ ἰδοὺ, συλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· οὗτος ἔσται μέγας, καὶ Υἱὸς Ἵψίστου κληθήσεται· καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. Εἶπε δὲ Μαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον· Πῶς ἔσται μοι τοῦτο; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ· Πνεῦμα ἅγιον ἐπιλεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις

¹ Joan. 1, 1. ² ibid. 14.

Ἰψίστου ἐπισκιάσει σε· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ. » Ἴδου σαφῶς ἀποδέδεικται ὡς τῆς Μαρίας ζητούσης τὸν τῆς συλλήψεως τρόπον, οὐκ εἶπεν ὁ ἄγγελος, ὅτι Συλλήψῃ πρῶτον, καὶ τότε ἔσται τοῦ Θεοῦ ἡ ἐνοίκησις· ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως καὶ ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου σκηνώσεως, ἔσται ἡ σύλληψις, ὥστε πρῶτον γενέσθαι τὴν τῆς δυνάμεως τοῦ Ἰψίστου ἐπισκίασιν, ἦτοι τοῦ Λόγου τὴν σύλληψιν, καὶ τότε τὴν τῆς σαρκὸς ὑπαρξιν ἐν αὐτῷ τῷ Λόγῳ ὑφισταμένης. Ὅτι δὲ αὐτὸς ὁ Λόγος ἐγένετο ἄνθρωπος, Ἰωάννης ὁ Θεολόγος κέκραγε λέγων· « Καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος· καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο. » Ἐγένετο δὲ ἀμεταβλήτως καὶ ἀτρέπτως· ἀτρέπτον γὰρ τὸ θεῖον καὶ ἀναλλοίωτον.

β'. Ὁ Λόγος τοίνυν σὰρξ ἐγένετο, οὐ τραπεὶς τὴν φύσιν, οὐδὲ φαντάσας τὴν οἰκονομίαν, ἀλλὰ ὑπόστασις ὢν, μία τῶν τῆς θεότητος ὑποστάσεων, ἐκ τῆς ἀπειρογάμου Παρθένου ψυχὴν ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ ἐν τῇ ἑαυτοῦ ὑποστάσει ὑποστήσας, καὶ χρηματίσας αὐτῇ ὑπόστασις· ὡσπερ γὰρ ἔστι μάχαιρα ἐκ σιδήρου κατεσκευασμένη μία τῶν ὑποστάσεων τῆς τοῦ σιδήρου φύσεως, καὶ ἔσται πῦρ ἅπτον μία τῶν ὑποστάσεων τῆς τοῦ πυρὸς φύσεως· καὶ προσελθοῦσα μάχαιρα ἐπυρακτώθη, καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν προὑποστάσαν τοῦ πυρὸς ὑπόστασιν ἔλαβεν, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ἀπαρχὴν τινα τῆς τοῦ πυρὸς φύσεως λαβοῦσα, ἐγένετο καὶ αὐτῇ ὑπόστασις· καὶ γέγονεν ἡ μάχαιρα ἡ πρότερον ἅπλῃ ὑπόστασις οὕσα μόνῃς σιδήρου φύσεως, σύνθετος ὑπόστασις, γεγυμνασμένη καὶ πυρὸς φύσεως ὑπόστασις, καὶ ἔχει τὴν τε τοῦ σιδήρου φύσιν ἀναλλοίωτον, καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ προσληφθεῖσαν τοῦ πυρὸς φύσιν ἀμείωτον· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ὑπόστασις ὢν μία τῶν τῆς θεότητος ὑποστάσεων, πᾶσαν τε τῆς θεότητος φύσιν ἐν ἑαυτῷ ἔχων ἀνελλιπῆ, προσελάβετο ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου σάρκα ἐνυπόστατον, οὐχ ὑπόστασιν· ἐν ἑαυτῷ δὲ μᾶλλον ὑποστάσαν, ἀπαρχὴν τῆς ἡμετέρας φύσεως· καὶ πρότερον ἅπλῃ οὕσα, γέγονεν ὑστερον σύνθετος, οὐ φύσις σύνθετος, ἀλλ' ὑπόστασις σύνθετος ἐκ τῆς προὑπαρχούσης ἐν ἑαυτῇ θεότητος, καὶ ἐκ τῆς ὑστερον προσληφθείσης αὐτῆς σαρκὸς ἐψυχωμένης ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ.

γ'. Εἰ δὲ φάτε, ὅτι ὡσπερ « ἀμαρτία καὶ κατάρα ἐγένετο, » οὕτω σὰρξ· φάμεν, ὅτι, οὐκοῦν ὡσπερ ἐπ' ἀναιρέσει ἀμαρτίας καὶ καταράς ἐγένετο ἀμαρτία καὶ κατάρα, οὕτω ἐπ' ἀναιρέσει σαρκὸς σὰρξ ἐγένετο· ὡσπερ οὐκ ἐπὶ συστάσει καὶ ἀνακαινισμῷ ἀμαρτίας καὶ καταράς, ἀμαρτία καὶ κατάρα ἐγένετο. Ἄλλ' ἀμαρτία μὲν καὶ κατάρα οὐκ οὐσία, οὐδὲ κτίσμα Θεοῦ· σὰρξ δὲ κτίσμα Θεοῦ· οὐκ ἄρα ὡς ἀμαρτία καὶ κατάρα ἐγένετο, οὕτω σὰρξ ἐγένετο. nec quidquam a Deo conditum : caro autem Dei creatura est : non igitur sicut peccatum et maledictum, ita quoque factus est caro.

δ'. Τίς ὁ « μετασχὼν παραπλησίως ἡμῖν αἵματος καὶ σαρκός ; » ἄνθρωπος γὰρ ψιλὸς σὰρξ καὶ αἷμα

tuus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideo et quod nascetur sanctum vocabitur Filius Dei ? » En clare demonstratum est, angelum Mariæ conceptus modum quærenti, non dixisse : Concipies prius, moxque fiet inhabitatio Dei. Quin potius per adventum operationemque Spiritus sancti, ac per inhabitationem Verbi patrandam esse conceptionem : ut nempe virtutis Altissimi obumbratio, seu, quod idem est, Verbi conceptio facta sit, simulque carnis in ipso Verbo subsistentis existentia. Quod autem Verbum factum sit homo, inelamat Joannes Theologus dicens : « Et Deus erat Verbum : et Verbum caro factum est. » Factum est, inquam, absque conversione aut mutatione. Immutabilis siquidem Deus est et invariabilis.

2. Verbum igitur factum est homo ; non per mutationem naturæ, neque per imaginariam, fictamque incarnationem : sed cum una ex divinitatis personis esset, ex intacta Virgine carnem animam rationali atque intelligenti animatam subsistentia sua sustentando, eidem est factum hypostasis. Sicut enim gladius ex ferro confectus, una naturæ ferri hypostasis est : igni vero admotus accenditur, nec tamen ipsam quæ prius exstabat hypostasim ignis suscepit, sed quibusdam naturæ ignis veluti primitiis acceptis, iisdem factus est hypostasis ; ita ut cum gladius simplex antea naturæ solius ferri hypostasis esset, compositæ deinde naturæ etiam ignis evadens, ferri quoque naturam habet nullatenus alteratam, unaque naturam ignis absque ulla imminutione : pari modo Christus, cum una divinæ naturæ hypostasis esset, omnem in se deitatis naturam integram habens, ex sancta Virgine carnem quæ subsisteret, assumpsit, non hypostasim ; carnem, inquam, in ipso potius subsistentem, naturæ nostræ primitias. Unde quæ ante simplex erat, composita deinceps fuit ; non quidem composita natura, sed persona, ex divinitate scilicet, quæ in seipsa prius exstabat, et ex assumpta carne anima rationali et intelligente instructa, constans.

3. Si autem dixeritis, quod sicut « factus est peccatum, et maledictum », ita et caro factus sit, respondemus : Ergo sicut ad tollendum peccatum et maledictum factus est peccatum et maledictum, ita ad auferendam carnem factus est caro : quemadmodum peccatum et maledictum nullatenus factus est, ut peccatum et maledictum consistere faceret et instauraret. Atqui peccatum quidem et maledictum minime substantia sunt, creatura est : non igitur sicut peccatum et maledictum

4. Quisnam ille est, qui « participavit carni et sanguini, nobis similis factus » ? » nudus enim ho-

* Lu. i, 28-35. * Galat. iii, 13. * Hebr. ix, 7.

nio, caro et sanguis cum sit, carni et sanguini participare non dicitur. Quod si « per omnia similis nobis factus est; » quis igitur ille est qui nobis similis evasit? quod enim alteri simile sit, prius diversum fuerit necesse prorsus est.

5. Quonam modo « miserit Deus Filium suum factum ex muliere ⁶? » nam ille qui non est, non mittitur. Ecquid igitur erat? quidnam ex muliere factum est? hæc velim edicite.

6. Si non est secundum naturam Dei Filius, nec natura Deus, ille qui ex Virgine natus est, cur **557** « sedet in dextera Dei Patris ⁷? » Perspicuum est, quod secluso qui natura Deus est, aut quaternitatem adoremus, et nos omnesque spirituales virtutes hominis cultores simus.

7. « Gloriam meam alteri non dabo ⁸, » inquit ipse Deus. Quomodo igitur ille qui ex Virgine ortum habuit, adoratur et colitur, si alius sit præter eum qui natura Filius Dei ac Deus est?

8. Si Jesus Virginis Filius, Dei Filius natura ac Deus non est, quomodo « in nomine ejus omne genu flectetur, cælestium, et terrestrium, et infernorum ⁹? » Si illi soli qui secundum naturam Dei Filius est, curvatur omne genu; qua ratione Deo ipsi, nisi etiam ipse homo sit, id quod est super omne nomen conceditur? quatenus enim Deus est, non illud accipit; utpote quod ab æternitate habeat.

9. Si Christus ex Judæis « est secundum carnem ¹⁰, » relinquatur, ut ipse intelligatur, et sit, ad dicatur ex alio secundum aliud. Dicendo enim, **C** *secundum carnem*, significavit eum ex alio esse secundum aliud. Ex quo autem, ac secundum quidnam aliud, nisi ex Deo secundum quod Deus est? Qui enim illum dixit Deum, et *benedictum*, et *super omnia*, significavit eum, cum esset ex Patre « Deus super omnia benedictus in sæcula ¹¹, » Deum scilicet ex Deo, factum esse ex Judæis secundum carnem, quando factus est homo.

10. Beatus Paulus ait: « Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed seipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem **D** crucis. Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium et infernorum; et omnis lingua confiteatur, quia Dominus noster Jesus Christus in gloria est Dei Patris ¹². » Dicatis ergo, quis ille sit, « qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, se esse æqualem Deo, sed seipsum exinanivit formam servi accipiens? » homo non est

Α τυγχάνων, οὐ μετέχειν λέγεται σαρκὸς καὶ αἵματος· εἰ « κατὰ πάντα ἡμῖν ὡμοιωθῆ, » τίς ὁ ὁμοιωθεὶς; Τὸ γὰρ πᾶσιν ὁμοιούμενον, εἶναι πάντως ἀνάγκη διάφορον.

ε'. Πῶς « ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γεννιόμενον ἐκ γυναικὸς; » ὁ γὰρ μὴ ὢν, οὐκ ἀποστέλλεται. Τί οὖν ὢν, τί ἐκ γυναικὸς γέγονεν, εἶπατε.

ς'. Εἰ μὴ κατὰ φύσιν Υἱὸς Θεοῦ ὁ ἐκ Παρθένου, καὶ φύσει Θεός, πῶς « ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς; » Δῆλον ὡς ἐξωσθέντος τοῦ κατὰ φύσιν, ἢ τετράδι λατρεύομεν, καὶ πᾶσαι αἱ νοεραὶ δυνάμεις καὶ ἡμεῖς ἀνθρωπολάτραι ἐσμέν.

B ζ'. « Τὴν δόξαν μου ἑτέρῳ οὐ δώσω, » φησὶν ὁ Θεός· πῶς οὖν, εἰ ἄλλος παρά τὴν φύσει Υἱὸν Θεοῦ καὶ Θεὸν ὁ ἐκ Παρθένου, προσκυνεῖται καὶ λατρεύεται;

η'. Εἰ μὴ φύσει Υἱὸς καὶ Θεός ὁ Ἰησοῦς τῆς Παρθένου Υἱός· πῶς « ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων; » Εἰ τῷ κατὰ φύσιν Υἱῷ μόνῳ κάμπτει πᾶν γόνυ, πῶς τῷ Θεῷ, εἰ μὴ καὶ ἀνθρώπος εἶη ὁ αὐτός; τὸ, ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, χαρίζεται; ὡς γὰρ Θεός, οὐ λαμβάνει. Ἔχει γὰρ αὐτὴ προαιωνίως.

θ'. Εἰ « ὁ Χριστός » ἐξ Ἰουδαίων τὸ « κατὰ σάρκα, » λείπεται αὐτὸν ἐξ ἄλλου καθ' ἕτερον νοεῖσθαι, καὶ εἶναι, καὶ λέγεσθαι· τὸ γὰρ εἰπεῖν, κατὰ σάρκα, προδιωρίσατο, ὡς ἐξ ἄλλου καθ' ἕτερον· καὶ τίνας, ἢ κατὰ τί, εἰ μὴ ἐκ Θεοῦ καθὼ Θεός· Ὁ γὰρ, καὶ Θεὸν, καὶ εὐλογητὸν, καὶ ἐπὶ πάντων αὐτὸν καλῶν, ταῦτα σημαίνει. Ὅτι ὁ ὢν Θεός εὐλογητὸς ἐπὶ πάντων, πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς. Θεός γὰρ ἐκ Θεοῦ « δὴ ἔσται τὸ κατὰ σάρκα ἐξ Ἰουδαίων γέγονεν, ὅτε γέγονεν ἀνθρώπος.

ι'. Ὁ μακάριος Παῦλος φησὶ· « Τοῦτο φρονεῖσθε ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγάγατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιωματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἀνθρώπος· ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Διὸ καὶ ὁ Θεός αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἔχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ, ἐπουρανίων, ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. » Εἶπατε τοίνυν, τίς « ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, ὃς οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγάγατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν; » Ἀνθρώπος οὐκ ἔστιν ἐν μορφῇ Θεοῦ, οὐκ ἐν φύσει Θεοῦ γὰρ ὁ ἀνθρώπος·

⁶ Galat. iv, 4. ⁷ Hebr. x, 11. ⁸ Isa. xlv, 8. ⁹ Philipp. ii, 10. ¹⁰ Rom. ix, 5. ¹¹ ibid. ¹² Philipp. ii, 5-11.

VARIE LECTIONES.

^a Emendo δῆλον ὅτι juxta atque Turrianus transtulit *Deus scilicet ex Deo*. Ubi etiam legisse non videtur articulum *pater enim*. ^b Membrum hoc deest apud Turrianum.

φύσιν γὰρ τὴν μορφήν εἶδεν σύμπας ὁ τῶν ἁγίων A
 χορός· καὶ δούλος οὐ κενοῖ ἑαυτὸν μορφήν δούλου
 λαμβάνων. Πῶς γὰρ λαμβάνει ὅπερ ἐστὶ; Πῶς ἄν-
 θρωπος ἀνθρώποις ὁμοιοῦται, καὶ ὑπήκοος τῷ Θεῷ
 γενόμενος ταπεινοῖ ἑαυτὸν; Ἄνθρωπος γὰρ μᾶλλον
 ὑψοῦται, ὑπήκοος τῷ Θεῷ γενόμενος· καὶ ἴσος τῷ
 Θεῷ γενόμενος, ἀρπαγμὸν ἠγάθει. Ὡστε περὶ τοῦ
 φύσει Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Θεοῦ ταῦτα εἰρηται, ὅτε
 γέγονεν ἄνθρωπος. Οὐ γὰρ ἄνθρωπος ὢν πρῶτον,
 ὕστερον Θεὸς ἐχρημάτισεν· οὕτω γὰρ ἀρπαγμὸν
 ἠγάσσατο, ἀλλὰ ὁ Θεὸς ὢν ἀπ' ἀρχῆς, ὕστερον γέγονεν
 ἄνθρωπος. Καὶ ὡς μὲν Θεὸς ὢν κατὰ φύσιν, ταπει-
 νοῖ ἑαυτὸν γενόμενος ἄνθρωπος· ὡς δὲ γενόμενος
 ἄνθρωπος, ὑπερυψοῦται τὸ πᾶν ὄνομα, ὀνόματι Υἱοῦ
 τοῦ Θεοῦ. Ὁ αὐτὸς γὰρ ἦν, καὶ ἐστὶν Υἱὸς Θεοῦ καὶ
 Θεὸς κατὰ φύσιν· οὕτω γὰρ ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἀ- B
 εφήνατο· οὐ γὰρ εἶπεν, ἄνθρωπος ὢν, ἐγένετο Θεός,
 ἀλλ' ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγά-
 σατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· οὐχ ὑψοῦται γὰρ ὁ Ὑψίστος,
 ἀλλὰ ταπεινοῖ ἑαυτὸν, ἐκουσίως ἄνθρωπος γενόμενος.
 Οὐ περὶ ἄλλου τοίνυν τὴν ταπείνωσιν ἔφη, καὶ περὶ
 ἄλλου τὴν ὑψωσιν, ἀλλὰ περὶ τοῦ αὐτοῦ. Εἰς γὰρ
 ἐστὶν ὁ τοῦτο κάκεινο δεξάμενος, τὸ μὲν καθὼ Θεὸς
 ὢν, γέγονεν ἄνθρωπος· τὸ δὲ, καθὼ ἄνθρωπος γεγο-
 νώς, ὑψωσάτω τὰ τῆς φύσεως, καὶ οὕτως ὑπερυψώ-
 σθαι λέγεται.

et idem est, qui hoc et illud admisit : hoc quidem quatenus Deus cum esset, factus fuit homo :
 istud vero quatenus factus homo, sua fecit, quæ naturæ humanæ propria erant : atque hoc pacto
 superexaltatus fuisse dicitur.

ια'. Φησὶν ὁ Κύριος πρὸς τὸν Πατέρα· « Πάτερ, C
 δόξασόν με τῇ δόξῃ, ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον
 εἶναι παρὰ σοί. » Εἰ Θεὸς μόνον, πῶς δοξάζεται; εἰ
 δὲ μόνον ἄνθρωπος, πῶς πρὸ αἰώνων εἶχε τὴν δό-
 ξαν;

ιβ'. « Οὐκ ἔσται ἐν σοὶ Θεὸς πρόσφατος. » Πῶς
 οὖν θεοποιεῖται καθ' ὑμᾶς ἄνθρωπος τῇ πρὸς τὸν
 Λόγον σχετικῇ συναφείᾳ, καὶ κοινωνίᾳ τῷ Πατρὶ τῆς
 δόξης καὶ τῆς ἀξίας δείκνυται; Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἄνθρω-
 πον προσφάτως θεοποιεῖσθαι φάσκομεν· ἀλλὰ τὸν πρὸ
 αἰώνων ὄντα Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεόν, σεσαρκῶσθαι
 ἀτρέπτως. Μιμνήσκων γὰρ οὐδὲν ἑλαττον Θεός, καὶ
 γενόμενος ἄνθρωπος.

ιγ'. Ὁ μακάριος Παῦλος φησιν· « Εἰ γὰρ εἰσι θεοὶ
 πολλοὶ καὶ κύριοι πολλοὶ, ἀλλ' ἡμῖν εἰς Θεός, Πατήρ D
 ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς ἐξ αὐτοῦ, καὶ εἰς Κύριος
 Ἰησοῦς Χριστὸς δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐ-
 τοῦ. » Ἐνα Χριστὸν δι' οὗ τὰ πάντα φησὶ· παῖόν φατε
 τοῦτον; Ἄλλ' εἰ μὲν τὸν ἐκ Παρθένου, ἀνάγκη ὑμᾶς
 τὸν αὐτὸν λέγειν, τὸν ἐκ Θεοῦ τὸν προαιώνιον, τὸν
 δι' οὗ τὰ πάντα· εἰ δὲ τὸν ἐκ Θεοῦ, ἄλλον ὄντα παρὰ
 τὸν ἐκ Παρθένου, οὐ Χριστὸς καθ' ὑμᾶς ἐκ Παρθέ-
 νου· Ἐνα γὰρ ἔφησεν, δι' οὗ τὰ πάντα. Εἰ δὲ τὸν ἐκ
 Παρθένου, ἄλλον ὄντα παρὰ τὸν ἐκ Θεοῦ· ἢ δύο δη-
 μιουργοὺς φήσετε τοῦ παντός, ἢ οὐκ ἔσται ὁ ἐκ Θεοῦ,
 Χριστὸς, οὐδὲ Δημιουργός.

qui ex Deo natus est : aut duos universi conditores inducetis, aut Christus ille non erit, qui ex
 Deo est, nec universorum Conditor.

¹² Joan. xvii, 5. ¹³ Psal. lxxx, 10. ¹⁴ I Cor. viii, 5.

in forma Dei. Non enim in natura Dei est ho-
 mo. Omnis siquidem sanctorum cœtus perfor-
 mam intelligit naturam. Nec item exinanivit seip-
 sum servus qui servi formam accipit. Qui enim
 id accipiat quod ipse est? quomodo etiam homo
 similis hominibus fiat, ac Deo obediens factus,
 humiliaverit semetipsum? homo enim Deo factus
 obediens, exaltatur potius, Deoque se similem
 faciens, rapinam id esse novit. Quapropter de
 Filio Dei et Deo secundum naturam dicta hæc
 sunt, quando nempe factus est homo. Non enim,
 cum prius esset homo, postea dictus est Deus;
 sic enim rapinam arbitratus esset : sed cum esset
 ab initio Deus, deinde factus est homo. Et quate-
 nus quidem natura Deus exsistit, seipsum humi-
 liat, factus homo. Cæterum quatenus factus est
 homo, superexaltatur super omne nomen, Filii
 Dei nomen accipiens. Ipse enim erat, et Dei Filius,
 ac Deus secundum naturam, sicut et divinus
 Apostolus declaravit. 558 Non enim dixit, cum
 esset homo, factus est Deus; sed, « cum in forma
 Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æ-
 qualem Deo. » Nequaquam enim exaltatur Altis-
 simus, quin seipsum potius deprimit, dum sponte
 fit homo. Non igitur alii humiliationem attribuit,
 alii vero exaltationem, sed eidem. Unus quippe

et idem est, qui hoc et illud admisit : hoc quidem quatenus Deus cum esset, factus fuit homo :
 istud vero quatenus factus homo, sua fecit, quæ naturæ humanæ propria erant : atque hoc pacto
 superexaltatus fuisse dicitur.

11. Ait Dominus ad Patrem : « Pater, glori-
 fica me gloria, quam habui, priusquam mundus
 fieret apud te¹². » Si Deus solum est, quomodo
 glorificatur? Si homo duntaxat, qua ratione ante
 sæcula gloriam habuit?

12. « Non erit (inquit) in te Deus recens¹³. »
 Quomodo ergo de vestra sententia Deus homo fit
 propter connexionem habitudinis cum Verbo, eva-
 ditque consors gloriæ ac dignitatis ejusdem cum
 Patre? Nos autem non hominem recenter fieri
 Deum dicimus; verum qui erat Dei Filius et Deus
 ab æternitate, hunc citra mutationem incarnatum
 esse confitemur. Mansit enim nihilominus Deus,
 dum factus est homo.

13. Beatus Paulus ait : « Siquidem dii multi et
 domini multi : nobis tamen unus Deus Pater, ex
 quo omnia; et nos in illo : et unus Dominus Jesus
 Christus, per quem omnia; et nos per ipsum¹⁴. »
 Unum Christum dicit, per quem omnia. Quemnam
 vos illum dicitis? Si quidem eum qui ex Virgine
 natus est, omnino necesse erit, ut et ipsum eum-
 dem esse fateamini qui ex Deo est ante sæcula,
 ac per quem omnia : sin vero eum qui ex Deo est,
 quasi hic alius sit ab eo qui ex Virgine exstitit :
 igitur Christus ex Virgine ortus non est. Unum
 etenim esse dixit per quem omnia. Denique si
 illum qui ex Virgine est, alium dixeritis ab eo,

14. Scriptura dicit : « Quisquis confessus fuerit, A quoniam Jesus est Filius Dei, Deus in eo manet, et ipse in Deo ¹⁴. » Non dixit simpliciter Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, *Filius Dei* (sine articulo), sed ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ (cum articulo), *ipse Dei Filius*, qui unicus est.

15. Duas in Christo naturas confitemini, an unam? Duas, inquiunt. At quasnam demum illas? Divinitatem plane et humanitatem. Quomodo igitur neque natura Deus sit, neque natura homo, si duas habet naturas? Relationis unionem Verbi et carnis utique afferetis. Verum, ubinam erit exinanitio? ubi humanitatis assumptio? si enim hæc omnia de unione secundum relationem exponitis, plurimas Dei incarnationes, et humanitatis assumptiones, quantumvis particulares, inducetis. Multis enim deiferis viris, justis, patriarchis, et prophetis per relationem et affectum unitus est Deus : **559** ac proinde ex vestra sententia, in unoquoque incarnationem, atque (ut ita dicam) inuana-

16. Michæas propheta de eo qui natus est ex Virgine in Bethleem, ait : ¹⁷ « Et egressus ejus ab initio a diebus æternitatis. » Quomodo egressus ejus ab initio a diebus æternitatis, si ipse non erat Deus ante sæcula?

17. Dominus de sempiterna sua existentia testificans, ait : « Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum ¹⁸. » Et iterum : « Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est in cœlo ¹⁹. » Quomodo ille qui erat ex semine David, filius Abraham, ante exstabat, quam Abraham fieret, nisi quia Deus erat? Quomodo vero Abraham filius fuit, nisi quatenus factus est homo in novissimis temporibus? « Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo. » Quomodo Filius hominis de cœlo descendit et est in cœlo? quo etiam modo qui est in cœlo, hic ascendit in cœlum, nisi quia Idem ipse et Deus et homo est? Ut Deus quidem ad nos per accommodationem descendit, incarnaturque, et homo efficitur. Ex cœlis, inquam, descendit, nec tamen a Patris sinu discedit: porro in quantum homo, « ascendit, ubi erat prius » uti Deus; quemadmodum ipsemet a mendacio alienissimus, subsistensque veritas, dixit : « Cum videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius ²⁰. » Nam quatenus Deus, sempiternus est et incircumscri-

18. Joannes præcursor et Baptista ait : « Ipse est, de quo dicebam : Post me venit vir, qui

ιδ'. Φησὶν ἡ Γραφή, ὅτι, « Ὅς ὁμολογήσει, ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐν αὐτῷ μενεῖ, καὶ αὐτὸς ἐν τῷ Θεῷ. » Οὐκ εἶπεν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ μόνος, ὁ εἷς.

ιε'. Δύο φύσεις φατὲ τοῦ Χριστοῦ, ἢ μίαν; δύο, φασί· ποίας ταύτας; θεότητα πάντως καὶ ἀνθρωπότητα· πῶς οὖν οὐ Θεὸς φύσει καὶ ἀνθρώπος φύσει, εἰ δύο φύσεις ἔχει; σχετικὴν φατε τὴν ἔνωσιν τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκός; Ποῦ ἡ κένωσις; ποῦ ἡ σάρκωσις; ποῦ ἡ ἐνανθρώπησις; εἰ γὰρ ἐπὶ σχετικῆς ἐνώσεως ταῦτα ἐκλάβοιτε, πλείστας Θεοῦ σαρκώσεις καὶ ἐνανθρωπήσεις, εἰ καὶ μερικὰς, εἰσάξετε· πολλοὺς γὰρ θεοφόρους ἀνδράσι, δικαίοις, καὶ πατριάρχαις, καὶ προφήταις σχετικῶς ἠνώθη Θεός· ἐφ' ἑκάστου οὖν καθ' ἑμᾶς· σάρκωσιν καὶ ἐνανθρώπησιν ὑπομεμένηκε.

ις'. Μιχαίας ὁ προφήτης περὶ τοῦ ἐκ Παρθένου τεχθέντος ἐν Βηθλεὲμ, ὠδὲ φησὶ· « Καὶ ἐξοδοὶ αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἀφ' ἡμερῶν αἰῶνος. » Πῶς τούτου αἱ ἐξοδοὶ ἀπ' ἀρχῆς ἀφ' ἡμερῶν αἰῶνος, εἰ μὴ καὶ Θεὸς ἦν αὐτὸς προαιώνιος;

ιζ'. Ὁ Κύριος τὴν προαιώνιον ὑπαρξίν αὐτοῦ μαρτυρῶν φησὶν. « Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, πρὶν ἢ Ἀβραὰμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι. » Καὶ πάλιν· Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ. Πῶς ὁ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, ὁ υἱὸς Ἀβραὰμ, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, εἰ μὴ ὡς Θεός; πῶς δὲ υἱὸς ἐστὶ τοῦ Ἀβραὰμ ὁ αὐτὸς, εἰ μὴ ἐπ' ἐσχάτων γενόμενος ἀνθρώπος; « Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ. » Καὶ πῶς ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ ἀναβαίνει εἰς τὸν οὐρανὸν, ἢ ὅτι αὐτὸς Θεός; ὢν καὶ ἀνθρώπος; καθὼ μὲν Θεός, συγκαταβατικῶς κάτεισι, καὶ σαρκούται, καὶ ἀνθρώπος γίνεται· καὶ τῶν οὐρανῶν, οὔτε μὴν τῶν πατριῶν ἐξίσταται κόλπων· καθὼ δὲ ἀνθρώπος γέγονεν, « ἀνεῖσιν ὅπου ἦν τὸ πρότερον » ὡς Θεός, καθὼς πάλιν ὁ αὐτὸς ἀψευδής, ἢ ἐνυπόστατος ἀλήθεια εἶρηκε· θεωρεῖτε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀνερχόμενον ὅπου ἦν τὸ πρότερον. « Ὡς γὰρ Θεός, προαιώνιος τε καὶ ἀπερίγραπτος, κἂν εἰ καταβῆναι λέγεται. Κατάβασιν γὰρ αὐτοῦ τὴν συγκατάβασιν φάμεν, καὶ ταπεινώσιν, καὶ τὴν ἐπὶ γῆς φανέρωσιν· ὡς δ' ἀνθρώπος πεφηνῶς, περιγραπτὸς καὶ ὑπόχρονος.

19. Ἰωάννης καὶ πρόδρομος καὶ Βαπτιστῆς φησὶν· « Οὗτός ἐστι περὶ οὗ εἶπον· Ὁπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ,

¹⁴ I Joan. ii, 15. ¹⁷ Mich. v, 2. ¹⁸ Joan. viii, 58. ¹⁹ Joan. iii, 13. ²⁰ Joan. vi, 63.

VARIÆ LECTIONES.

^c Turrianus legit καθ' ἑμᾶς· *In unoquoque igitur nostri similitum*. At potior est alia lectio, quam et interpretes Arabici expressit, *de vestra sententia*.

ὅς ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ἔτι πρῶτός μου ἦν, καὶ γὰρ οὐκ ἤδειν αὐτόν· ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ ἐν ὕδατι βαπτίζων. » Καί, « Ἴδε ὁ Ἄμνος τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. » Σύνετα, ὅπως ἄνδρα λέγων, καὶ ἄμνον ὀνομάζων, οὐχ ἕτερόν φησι τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ τὸ μέγα τοῦτο καὶ ἐξαισιον ἀληθῶς καὶ θεοπρεπὲς ἀξίωμα προσενέμηκεν αὐτῷ. Ἐμπροσθεν δὲ καὶ πρῶτον εἶναι φησιν αὐτόν, καίτοι κατόπιν ἐρχόμενον, κατὰ γέ φημι τὸν τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως χρόνον. Εἰ γὰρ καὶ ἔστιν ὀφιγενής ὁ Ἐμμανουήλ, ἀλλ' ἦν πρὸ παντὸς αἰῶνος ὡς Θεός· αὐτοῦ τοιγαροῦν καὶ τὸ πρόσφατον ἀνθρωπίνως, καὶ τὸ αἰδίον θεϊκῶς· διὸ καὶ Ζαχαρίας ὢν Ἰωάννου πατήρ, πρὸς τὸ ἑαυτοῦ παιδίον προφητεύων φησὶ· « Καὶ σὺ παιδίον προφήτης Ὑψίστου κληθήσῃ· προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου Κυρίου ἐτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ. »

ιβ'. Ὁ ἐκ Πάρθενου Υἱὸς ἠρώτα τοὺς μαθητάς· « Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; » Ἐτέρων οὖν λέγοντων ἕτερον, καὶ ἕνα τῶν προφητῶν ὑποτοπαζόντων, οὐκ ἀποδεξάμενος ὡς τάληθῆ λεγόντων, πάλιν ἠρώτα· « Ὑμεῖς δὲ » οἱ πλέον τῶν ἄλλων εἰδότες, « τίνα με εἶναι λέγετε; » Τότε ὁ πανάριστος Πέτρος, ἡ κορυφαία τῶν ἀποστόλων ἀκρότης, οὐ γυμνὸν, οὐδ' ἄσαρκον καταθεώμενος λόγον, οὐδὲ ψιλὸν καὶ θεοφόρον ἄνθρωπον, ἀλλ' Υἱὸν Θεοῦ καὶ Θεὸν φύσει, καὶ φύσει γενόμενον ἄνθρωπον, καὶ ἕνα τοῦτό τε κάκεινο ὄντα Χριστόν, « Σὺ εἶ ὁ Χριστός, ἔλεγεν, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ζῶντος. » Οὐκ εἶπεν, Υἱός· ἀλλ' ὁ Υἱὸς ὁ μονογενής, ὁ εἷς, ὁ προαιώνιος. Ἀκήκοέ τε· « Μακάριος εἶ Σίμων Βάρ-Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ Πατήρ μου, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Οὐδεὶς γὰρ ἐπιγινώσκει τὸν Υἱὸν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ. »

sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui est in cœlis²¹. » Nam « Nemo novit Filium, nisi Pater²². »

κ'. Καὶ οἱ μαθηταὶ τῆς ἐπὶ τῆς θαλάσσης πορείας θεοσημεῖαν κατατεθηπότες, ἔφασαν· « Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ. » Ἀλλ' εἰ νόθος καὶ εἰσποίητος, οὐκ ἀληθῶς. Ἐγκαλίσθωσαν τοίνυν οἱ μακάριοι μαθηταὶ πρὸς ἡμῶν.

κβ'. Εἰ μία φύσις τῆς Τριάδος καὶ μία ἐνέργεια, καὶ πάντα ἐπ' αὐτῆς καινὰ, πλὴν τῆς ὑποστάσεως, σχέσει δὲ καὶ ἐνεργεῖα ἡνωτο ὁ Θεὸς Λόγος τῇ σαρκὶ τῇ ἐψυχωμένῃ ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ, καὶ οὐ καθ' ὑπόστασιν, οὐδὲν ἑλαττον καὶ ὁ Πατήρ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τούτω ἡνωτο. Εἰ δὲ ἴση ἡ ἔνωσις καὶ μία Πατὴρ, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος πρὸς τὴν σάρκα, λεγέσθω ὁ ἐκ Πάρθενου τεχθεὶς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, Πατήρ καὶ Υἱὸς καὶ Πνεῦμα ἅγιον. Τίς γὰρ ἀποκλήρωσιν τοῦ Λόγου μόνον καὶ Υἱὸν ὀνομάζεσθαι Θεοῦ²³; Εἰ δὲ Υἱὸς μόνος ἔσχεν πρὸς αὐτόν

A ante me factus est, quia prior me erat: et ego nesciebam eum: sed ut manifestetur Israeli, propterea ego veni in aqua baptizans²¹. » Et: « Ecce Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi²². » Considerate, quemadmodum quando virum dicit, et agnum appellat, alium esse non dicit illum qui tollit peccatum mundi; imo eidem hanc vere magnam, et insolitam, quæque Deum deceat excellentiam attribuit. Ante se autem seque priorem prædicat illum, qui tamen posterior prodierat, secundum tempus, inquam, generationis carnalis. Etsi enim nuper genitus erat Emmanuel, attamen ante omnia sæcula exstabat ut Deus. Ipsius igitur est, et humano more recentem esse, et æternum esse divino modo. Quamobrem Zacharias Joannis pater cum esset, filio suo vaticinando dixit: « Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis; præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus²³. »

19. Ipsemet Virginis Filius discipulos suos alloquens, ait: « Quem me dicunt homines esse²⁴? » Cum itaque alii alium eum esse dicerent, atque unum ex prophetis esse conjicerent, nequaquam illis assentiens ceu vera pronuntiarent, rursum interrogat: « Vos autem (qui plus aliis nostis) quem me esse dicitis²⁵? » Tunc præstantissimus Petrus, supremus ille vertex apostolorum, non nudum carnisque expers verbum, nec purum ac Deigerum hominem, quin potius natura Filium Dei et Deum, atque natura hominem factum, unumquo hoc et illud existentem Christum intuens, « Tu es, inquit, Christus, ipsemet Filius Dei vivi²⁶. » 560 Non (nude) dixit *Filius*, sed (adjectione articuli) ipsemet *Filius* unigenitus, ille unicus, ille ante sæcula existens. Quapropter audivit: « Beatus es, Simon Bar-Jona, quia caro et

audivit: « Beatus es, Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui est in cœlis²¹. » Nam « Nemo novit Filium, nisi Pater²². »

20. Item discipuli divino incessus supra mare miraculo attoniti dicebant: « Vere Filius Dei es²³. » At si adulterinus et ascititius, non vere. Arguantur ergo a vobis beati discipuli.

21. Si una est Trinitatis natura, unaque operatio, et in illa præter subsistentiam omnia communia sunt, carni autem anima rationali et intelligente animatæ Deus Verbum habitudine solum atque operatione unitus est, nihil minus et Patrem et Spiritum sanctum eidem omnino unitos fuisse oporteret. Quod si par eademque Patris et Spiritus sancti ad carnem unio est, dicatur igitur ille quem Virgo Deum et hominem edidit, Pater et Filius et Spiritus sanctus. Quis enim hanc ei sortem dedit ut Verbum ac Filius Dei duntaxat

²¹ Joan. 1, 30, 31. ²² ibid. 29. ²³ Luc. 1, 76. ²⁴ Matth. xvi, 13. ²⁵ ibid. 15. ²⁶ ibid. 16. ²⁷ ibid. 17. ²⁸ Matth. xi, 27. ²⁹ Matth. xiv, 32.

^d Emendo τίς γὰρ ἀποκλήρωσις τοῦ Λόγου μόνον καὶ Υἱὸν ὀνομάζεσθαι Θεοῦ; ita nempe Tertianus: *Quæ enim sortitio est Verbum solum et Filium Dei nominare?*

appellaretur? Sin autem Filius unitus ei fuit relatione tantummodo atque operatione, plane diversæ a Patre et Spiritu sancto virtutis et operationis erit. Verum ex hypostatica unione nihil absurdi sequitur. Alterius enim a Patre hypostasis ac subsistentiæ Filius est.

22. Beatus Paulus; ait: « Unus Deus Pater ex quo omnia: et unus Dominus Jesus Christus per quem omnia ³⁰. » Cur Jesus Christus Patri proxime conjungitur, nullo dirimente intermedio? Deinde ubi tandem Unigenitum locaturi sumus, qui hominem ejus in locum provehamus? eumque, ut vos dicitis, ab illo actum et allatum, atque ejus opera cohonestatum. Quod si reponatis, qua ratione Christus in Bethlehem natus cum esset, Nazareus a loco domicilii dictus fuit, ea etiam Deum Verbum, eo quod in homine habitaverit, hominem appellatum fuisse: hinc sequitur, ut neque factus sit caro, neque homo, nec consentaneæ Christus homo, sed carnalis et humanus fuerit nuncupatus, velut et Nazareus. Non enim Nazaret dictus est Christus, sed Nazareus.

23. Si ob simplicem in homine inhabitationem et relationis unionem, Dei Verbum appellatur homo: igitur et Pater et Spiritus sanctus homines appellantur. In nobis quippe per Spiritum inhabitat plenitudo sanctæ Trinitatis. Et sane sapientissimus Paulus ait: « Nescitis, quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis ³¹? » Ipse etiam Christus: « Si quis diligit me, sermonem meum servabit: et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus ³². » Atqui pater nequaquam dictus est homo, neque Spiritus sanctus, quia in nobis habitant: ergo neque Filius eadem de causa homo appellatur, sed quia factus est homo secundum substantiam.

24. Si quando quidem Verbum in Christo, signorum **561** patrator fuit, quia in eo erat: unum utique ex prophetis Christum esse dicitis. Nam perinde (Verbum) sanctorum ministerio miracula patravit.

25. Dicitur Christus fuisse sanctificatus a Patre ³⁴, advenientemque Spiritum accepisse ³⁵. Quomodo igitur baptizat in Spiritu sancto ³⁶, et quæ soli divinæ naturæ convenient, implet et exsequitur? ipse enim sanctitatem suppeditat, quam proprium sui ipsius esse donum significans, ait: « Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur: quorum retinueritis, retenta sunt ³⁷. » Sanctificatur ergo, quatenus est homo: idem vero ipse sanctificat, uti Deus.

26. De Christo scriptum est: « Qui in diebus carnis suæ, preces supplicationesque ad eum, qui possit ipsum salvum facere a morte, cum clamore valido, et lacrymis obtulit; et exauditus est pro

τὴν κατὰ σχέσιν καὶ ἐνέργειαν ἔνωσιν, ἑτερογενῆς ἔσται παρὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπερ ἄτοπον. Εἰ δὲ καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις λέγεται, οὐδὲν ἄτοπον ἔφεται: ἑτεροὑπόστατος γὰρ ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα.

κβ'. Ὁ μακάριος Παῦλος φησιν: « Εἷς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα: καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα. » Ἀνθ' ἧτου Ἰησοῦς Χριστὸς ἀμέσως τῷ Πατρὶ συντάττεται, μεσολαβοῦντος οὐδενός. Εἶτα ὅποι ποτὲ τὸν Μονογενῆ θήσομεν, εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ἀναβιβάζοντες ἄνθρωπον; Καὶ καθὼς φατε, ἐνεργούμενον ὑπ' αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ τιμώμενον. Εἴ φατε ὅτι, ὡσπερ ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη ἐν Βηθλέεμ μὲν, Ναζωραῖος δὲ ἐκλήθη διὰ τὴν ἐν Ναζαρέτ κατοίκησιν, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς Λόγος ἄνθρωπος ἐκλήθη διὰ τὴν ἐν αὐτῷ κατοίκησιν: οὐκοῦν οὐ σὰρξ, οὐδ' ἄνθρωπος γεγένηται: οὐδ' εἰκότως ἂν ἄνθρωπος ὀνομάζοιτο, ἀλλὰ σαρκῆος καὶ ἀνθρωπαῖος ὀνομάζοιτο ὁ Χριστὸς, ὡσπερ Ναζωραῖος. Οὐ γὰρ Ναζαρέτ ὀνόμασται ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ Ναζωραῖος.

κγ'. Εἰ διὰ τὴν ἐν ἀνθρώπῳ κατοίκησιν καὶ σχετικὴν ἔνωσιν ἄνθρωπος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ὀνομάζεται, οὐκοῦν καὶ ὁ Πατήρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἄνθρωποι ὀνομαζέσθωσαν: κατοικεῖ γὰρ ἐν ἡμῖν τὸ πλήρωμα τῆς ἁγίας Τριάδος διὰ τοῦ Πνεύματος: καὶ γοῦν φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος: « Οὐκ οἶδατε, ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; » Καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς: « Ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ Πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτὸν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα. Ἀλλ' οὐδαμοῦ ἄνθρωπος εἴρηται ὁ Πατήρ, οὔτε μὲν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, διὰ τὸ κατοικεῖν ἐν ἡμῖν. Οὐκοῦν οὐδὲ ὁ Υἱὸς διὰ τὴν ἐν ἀνθρώπῳ κατοίκησιν ἄνθρωπος ὀνομάζεται, ἀλλ' ὡς κατ' οὐσίαν γινόμενος ἄνθρωπος.

κδ'. Εἰ ἐπεὶπερ ἦν ὁ Λόγος ἐν τῷ Χριστῷ, σημείων γέγονεν ἀποταλεστής, ἕνα που τάχα τῶν ἁγίων προφητῶν εἶναι αὐτὸν φατε: ἐνήργηκε γὰρ καὶ διὰ χειρὸς ἁγίων τὰς θεοσημίας.

κε'. Ἠγιασθαι γέγραπται ὁ Χριστὸς παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τὴν ἐπιδημίαν δεδέχθαι τοῦ Πνεύματος. Πῶς οὖν ἐν ἁγίῳ βαπτίζει Πνεύματι, καὶ τὰ μόνη πρέποντα τῇ θεῖα φύσει πληροῖ; χορηγὸς γὰρ ἐστὶν ἁγιασμοῦ. Καὶ τοῦτο δεικνύς ὡς ἴδιον ἀγαθὸν φησι: « Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον. Ἄν τινων ἀφήτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφείωνται, ἂν τινων κρατῆτε, κεκράττηνται. » Ἀγιάζεται τοίνυν καθὼ ἀνθρωπος, αγιάζει δὲ καθὼ Θεός, εἷς ὧν ὁ αὐτός.

κς'. Γέγραπται περὶ Χριστοῦ: « Ὅς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, δεήσεις καὶ ἰκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων προσήνεγκε: καὶ εἰσκαυ-

³⁰ I Cor. viii, 6. ³¹ I Cor. iii, 16. ³² Joan. xiv, 23. ³³ Matth. xvi, 24. ³⁴ Joan. x, 36. ³⁵ Matth. iii, 16. ³⁶ ibid. 41. ³⁷ Joan. xx, 23.

σθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, καίπερ ὢν Υἱὸς, ἔμαθε ἀπ' ὧν ἔπαθε τὴν ὑπακοήν, καὶ τελειωθείς ἐγένετο τοῖς πᾶσιν τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ αἰτία σωτηρίας αἰωνίου. » Ἐτι καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος, « Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες ; » Περὶ φιλοῦ ἀνθρώπου ταῦτα ἐλέγετο, ἀκηδιῶντος * ἄρα καὶ ἀφόρητον ποιουμένου τῶν πειρασμῶν τὴν ἐφοδὸν, καὶ δέει νενικημένου· καὶ οὐ γενναίου τὸν τρόπον, οὐδ' ἀνδρικὸν φρόνημα ἔχοντος. Ἀλύοντος γὰρ ἐκ μικροψυχίας τὰ ῥήματα· « Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου. » Καὶ, « Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάραχται. » Καὶ, « Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο. » Ταῦτα τὰ ῥήματα, ἢ μὴ εἰδότες τὸ θεῖον θέλημα, ἢ ἀντιπίπτοντες τῷ θείῳ θελήματι. Εἰ δὲ ὡς περὶ Θεοῦ γυμνοῦ ἀνθρωπότητος, ἀπεικίχοντα πάντη καὶ ἀπεμφαίνοντα. Περὶ δὲ Θεοῦ σεσαρκωμένου καὶ ἐνανθρωπήσαντος τοῖς οἰκειοῖς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ πάθει τὰ παρ' ἡμῶν θεραπεύοντος, καὶ ὑπογραμμὸν ἡμῖν καταλιμπάνοντος, λίαν ἐπιτετευγμένα. Τοῦτο γὰρ ὁλοῖ τὸ, « Ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καίπερ ὢν Υἱὸς. » Κατατέθηκε τὸ μυστήριον ὁ πνευματοφόρος Παῦλος, καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίαν, καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς φιλόανθρωπον συγκατάθεσιν· ὅτι καίπερ ὢν Υἱὸς, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, ταῦτα πάντα ὑπέμεινε τῇ ἡμετέρα φύσει, ἵνα νευρώσῃ ταύτην κατὰ Θεὸν βλέπειν, καὶ αὐτὸν πρὸς ἐπικουρίαν καλεῖν, καὶ ὅσον πρὸς τελείωσιν, καὶ πρὸς ποῖα γέρα καταλήγει ἢ τῶν παθῶν ὑπομονὴ καὶ ὑπακοή. Διὸ καὶ ὁ μακάριος ἔγραψε Πέτρος· « Ποῖον γὰρ κλέος, εἰ ἀμαρτάνοντες καὶ κολαφίζόμενοι ὑπομενεῖτε ; ἀλλ' εἰ ἀγαθοποιούντες καὶ πάσχοντες ὑπομενεῖτε, τοῦτο χάρις παρὰ Θεῷ· ὅτι καὶ Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμὸν, ἵνα ἐπακολουθήσῃτε τοῖς ἰχνεσιν αὐτοῦ. » Οὐκοῦν οὐκ ἀνθρώπος μόνον, οὐδὲ γυμνὸς Θεός, ἀλλὰ Θεὸς σεσαρκωμένος ὢν ὁ Χριστὸς, « ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ » πέπονθέ τε καὶ δέδρακε ταῦτα, « ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμὸν. » Ἐπειπερ ἐπιτιμᾷ τῷ Πέτρῳ φήσαντι· « Ἰλαῶς σοι, Κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο, » ὅτε τὸ πάθος αὐτοῖς προῦλέγετο.

κζ'. Εἰ λέγοιτο « προκόπτειν ὁ Ἰησοῦς σοφίᾳ, καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι, » μὴ φιλὸν ὑποτόπαζε ἀνθρώπον, ἀλλὰ Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα καὶ σεσαρκωμένον, ἐφείντα τῇ οἰκειᾷ σαρκὶ διὰ τῶν οἰκειῶν εἶναι τῆς ἰδίας φύσεως· ἵνα μὴ τέρας νομισθῇ ἢ ἐνανθρωπήσις.

κη'. Τολμᾷ ὁ Παῦλος, καὶ οὐκ ἀνθρώπον καλεῖν τὸν Ἰησοῦν, οὐχ ὡς οὐκ ἀνθρώπον, ἀλλ' ὡς Θεὸν ὄντα. Γράφει οὖν πρὸς Γαλάτας· « Παῦλος ἀπόστολος, οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπων †, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. » Καὶ πάλιν· « Γνωρίζω οὐαὶν

A reverentia. Tametsi Filius erat, didicit ex his quæ passus est obedientiam : et consummatus, factus est omnibus obtemperantibus causa salutis æternæ³⁸. » Præterea ipse Dominus : « Deus meus, Deus meus, utquid me dereliquisti³⁹? » Hæc dicebantur ut de puro homine? velut igitur de eo qui animo concideret, et cui intolerabilis esset tentationum incursum, ac metu vinceretur. Deficientis enim præ pusillanimitate verba hæc sunt : « Tristis est anima mea usque ad mortem⁴⁰. » Et : « Nunc anima mea turbata est⁴¹. » Et : « Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste⁴². » Sunt istæ voces vel ejus quem voluntas divina lateat, vel qui illi resistat. Quod si velut de Deo qui non sit homo, hæc quis dicta accipiat, sunt plane absona, nec prorsus congruentia. Sin autem de Deo incarnato et homine facto, qui suæ ipsius carnis cognatis passionibus nostras curet, seque nobis relinquat exemplum, valde apposita sunt. Hoc enim declarat illud : « In diebus carnis suæ, tametsi Filius erat. » Obstupuit mysterium divino Spiritu plenus Paulus. Deique nobiscum commercium atque benevolam ad nos demissionem ; quod tametsi Filius erat in diebus carnis suæ, universa hæc natura nostra sustinuit, ut eam contra passiones firmaret, doceretque dum tentationes ingruerent, in Deum respicere, ejusque auxilium implorare, nec non quantum ad perfectionem conducant, et in quæ desinant præmia, passionum tolerantia et obedientia. Idcirco enim beatus Petrus scripsit : « Quæ enim est gloria, si peccantes et colaphizati suffertis? sed si benefacientes, patienter sustinetis : hæc est gratia apud Deum : quia et Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus⁴³. » Non ergo tantum homo, nec Deus purus, sed Deus in carne Christus, « qui in diebus carnis suæ, » illa et passus est, et gessit, nobis « relinquens exemplum. » Petrum quippe dure reprehendit, dicentem, dum ipse passionem prænuntiaret suam : « Absit a te, Domine, non erit tibi hoc⁴⁴! »

27. Quod si dicatur « Jesus profecisse sapientia, ætate et gratia⁴⁵, » ne propterea purum hominem æstimaveris, sed Deum factum **562** hominem et incarnatum, qui propriæ suæ carni ea permisit quæ ejus naturæ consentanea essent, ne incarnatio monstrum quoddam esse videretur.

28. Audet Paulus, etiam non hominem vocare Jesum, non quasi non hominem, sed velut qui sit etiam Deus. Scribit ergo ad Galatas : « Paulus apostolus, non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum⁴⁶. » Et iterum : « Notum

³⁸ Hebr. v, 7-9. ³⁹ Matth. xxvii, 46. ⁴⁰ Matth. xxvi, 38. ⁴¹ Joan. xii, 27. ⁴² Matth. xxvi, 39. ⁴³ I Petr. ii, 20. ⁴⁴ Matth. xvi, 22. ⁴⁵ Luc. i, 80. ⁴⁶ Galat. i, 1.

* R. ἀκηδιῶν, at Turr. transtulit *dolentis* : quare emendare non dubitavi, ἀκηδιῶντος, uti paulo post legitur, ποιουμένου. † In Bibliis Græcis ubique legitur δι' ἀνθρώπου : in Vulgata, *neque per hominem* : atque sic legendum auctoris mens exigit.

vobis facio Evangelium, quod evangelizatum est a me; quia non est secundum hominem. Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi ⁴⁷. » Scriptum est : « Non angelus, non legatus, sed Dominus ipse salvavit nos ⁴⁸. » Ait Paulus : « Estote imitatores Dei sicut filii charissimi, et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis ⁴⁹. » Qui mœstus erat, ac calicem recusabat, quonam modo semetipsum tradiderit, nisi quia non homo tantum erat?

29. Quomodo beatus Petrus, ait : « Christo igitur passo carne ⁵⁰? » cur illud, *carne*, adjunxit, nisi quia sciebat Deum illum esse impassibili deitate? Si homo pro nobis passus est, quonam pacto « Verbum crucis, Dei virtus est ⁵¹? » quid etiam ^B causæ est, ut « qui sanguinem ejus pollutum duxerit, condemnatus sit ⁵², » velut qui Dei Filium concuicaverit?

30. Quomodo se « Christus ascendere ait, ubi erat prius ⁵³? » Non enim ascendit tanquam Deus, quandoquidem incircumscribitus est. Ascendere autem ac descendere propria sunt circumscriptæ naturæ. Neque rursum ut homo prius erat in cœlo, quam eo ascenderet. Ascendit igitur ut homo, ubi prius erat ut Deus. Simul enim ipse idem, et Deus et homo est.

31. Scriptum est : « Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, habeat vitam æternam ⁵⁴. » Quænam dilectionis exuberantia, si pro nobis hominem communem, adoptionis gratia filium factum dederit? Qui vero etiam Unigenitus, si adoptionis duntaxat honore, non natura filius sit, Scriptura dicente : « Ego dixi : Dii estis, et filii Excelsi omnes ⁵⁵. » Et : « Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri ⁵⁶. » Verum sicuti, cum multi adoptione et gratia dii sint, unus tamen est Deus natura : sic cum multi adoptionis honore polleant, unus quoque est natura Filius, Unigenitus ille quem dedit pro nobis.

32. Clamat divinus Joannes dicens : « Deum nemo vidit unquam : unigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarravit ⁵⁷. » Quis porro ille est, qui enarrat, præter eum qui ex Virgine natus est, et cum hominibus conversatus est? « Hic est Deus noster : non æstimabitur alius ad eum. Adinvenit omnem viam scientiæ. Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est ⁵⁸. » Quonam modo visus est in terra, et cum hominibus conversatus? nam ipse dixit : « Deum nemo vidit unquam. Unigenitus Filius, » etc.

563 33. Ait Apostolus « Primus homo de terra terrenus; secundus homo, Dominus de

τὸ Εὐαγγέλιον τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ ἄνθρωπον· οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρ' ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτὸ, οὔτε ἐδιδάχθην, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ. » Γέγραπται· « Οὐκ ἄγγελος, οὐ πρέσβυς, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς. » Φησὶν ὁ Παῦλος· « Γίνεσθε μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητὰ, καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν. » Ὁ λυπούμενος καὶ ἀπευχόμενος τὸ ποτήριον, πῶς ἑαυτὸν παρέδωκεν, εἰ μόνον ἄνθρωπος ἦν;

κθ'. Πῶς ὁ μακάριος Πέτρος φησὶ· « Χριστοῦ οὖν παθόντος σαρκί; » Τίνος ἕνεκεν προσέθηκε τὸ, *σαρκί*, εἰ μὴ εἰδῶς, ὅτι Θεὸς ἦν ἀπαθεί τῇ θεότητι; Εἰ φίλος ἄνθρωπος ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, πῶς ὁ λόγος τοῦ σταυροῦ δύναμις Θεοῦ ἔστι; καὶ πῶ, τὸ « αἷμα αὐτοῦ κοινὸν ἠγησάμενος κατακέκριται, » ὡς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας;

λ'. Πῶς ὁ Χριστὸς ἀνιέναι ἑαυτὸν φησιν, « ὅπου ἦν πρότερον; » Οὔτε γὰρ ὡς Θεὸς ἀνεισιν· ἀπερίγραφτος γάρ· τὸ δ' ἀνιέναι καὶ κατιέναι περιγραφτῆς φύσεως. Οὔτε ὡς ἄνθρωπος ἦν ἐν οὐρανῷ, πρὶν ἀνελθεῖν· ἀλλ' ἀνεισιν ὡς ἄνθρωπος, ὅπου ἦν τὸ πρότερον ὡς Θεός· Θεὸς γὰρ ἅμα ὁ αὐτὸς καὶ ἄνθρωπος.

λα'. Γέγραπται· « Οὕτως ἠγάπησε ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν, ἔχη ζωὴν αἰώνιον. » Ποῖα ἀγάπης ὑπερβολή, εἰ κοινὸν ἄνθρωπον χάριτι υἱοποιθέντα ὑπὲρ ἡμῶν ἔδωκε; Πῶς δὲ καὶ Μονογενῆς, εἰ υἱοθεσίᾳ τετιμημένος, καὶ οὐ φύσει ὦν υἱὸς, τῆς Γραφῆς λεγούσης· « Ἐγὼ εἶπα· Θεοὶ ἐστε, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες; » Καὶ· « Ὅσοι ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι; » Ἀλλ' ὡσπερ πολλῶν ὄντων θεῶν θέσει καὶ χάριτι, εἰς δὲ ἔστιν ὁ φύσει Θεός, οὕτω καὶ πολλῶν υἱοθεσίᾳ τετιμημένων, εἰς ἔστιν ὁ φύσει Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ μονογενῆς, ὃν ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν.

λβ'. Πᾶννης ὁ θεὸς κέκραγε λέγων· « Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε. Ὁ μονογενῆς Υἱὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. » Τίς δὲ ὁ ἐξηγούμενος, εἰ μὴ ὁ ἐκ Παρθένου τεχθεὶς, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφεὶς; « Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος παρ' αὐτόν· ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης. Μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη. » Πῶς ὤφθη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ συναναστράφη ἀνθρώποις; Αὐτὸς γὰρ ἔφη· « Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε. Ὁ μονογενῆς Υἱὸς, » καὶ τὰ ἑξῆς.

λγ'. Φησὶν ὁ Ἀπόστολος· « Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός· ὁ δεύτερος ἄνθρωπος, ὁ Κύριος ἐξ οὐ-

⁴⁷ Galat. i, 11, 12. ⁴⁸ Isa. lxxiii, 9 sec. lxx, ⁴⁹ Ephes. v i, 2. ⁵⁰ I Petr. iv, 1. ⁵¹ I Cor. i, 18. ⁵² Hebr. x, 29. ⁵³ Joan. vi, 62. ⁵⁴ Joan. iii, 16. ⁵⁵ Psal. lxxxi, 6; Joan. x, 34. ⁵⁶ Joan. i, 12. ⁵⁷ ibid. 18. ⁵⁸ Baruch iii, 36-38.

VARIÆ LECTIONES.

• Turriarius videtur non legisse πῶς.

μανού. » Οὐ γὰρ ἐξ οὐρανοῦ τὸ σῶμα κεκόμισται· ἀλλὰ Θεὸς ὢν καὶ Υἱὸς Θεοῦ, ἐξ οὐρανοῦ καταβέβηκε, καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, δεύτερος Ἀδάμ, ὡς ἀρχὴ δευτέρα τῶν ἀναπλαττομένων, καὶ πρὸς ἀφθαρσίαν διὰ τῆς ἀναστάσεως μεταστοιχειουμένων. Διὸ καὶ φησιν· « Ὁ πρῶτος Ἀδάμ εἰς ψυχὴν ζῶσαν, ὁ δεύτερος εἰς πνεῦμα ζωοποιῶν. »

λδ'. Φησὶν ὁ Κύριος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· « Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. » Καὶ Παῦλος ὁ θειότατός φησιν· « Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθητε. » Ἐνδὲς Υἱοῦ ἐμνημόνευσεν ὁ Κύριος εἰπὼν· Καὶ τοῦ Υἱοῦ, οὐχὶ δὲ, τοῦ καὶ τῶν υἱῶν. Ὁ δ' Ἀπόστολος, εἰς τὸν Χριστὸν, καὶ τὸν αὐτοῦ θάνατον βεβαπτίσθαι ἡμᾶς φησιν. Ἐώσθη τοίνυν καθ' ὁμᾶς ὁ φύσει υἱὸς, καὶ εἰσκεκόμισται ὁ υἱοθετηθεὶς διὰ χάριτος· ἢ εἰς τετράδα ὑμεῖς ἐβαπτίσθητε. Οὐ γὰρ ἡμεῖς· μὴ γένοιτο· ἡμεῖς γὰρ βεβαπτίσμεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἰς Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀδιαίρετον. Μεμένηκε γὰρ οὐχ ἤττον τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος, καὶ ἐνανθρωπήσας, ὁ φύσει Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός, ὁ Μονογενής· καθὼς καὶ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκει τὸ Σύμβολον.

λε'. « Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα· Ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς· ὁρατῶν τε καὶ ἀορατῶν· καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ· τὸν ἐκ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· φῶς ἐκ φωτός· Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα· ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· τὸν δι' ἡμᾶς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν· σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα· σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου· καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα· καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς· καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιᾶς τοῦ Πατρὸς. Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. » Ὅρα πῶς τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων Πατέρων ἡ πλῆθὺς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἔφησε, τὸν πρὸ αἰώνων ἐκ Πατρὸς γεννηθέντα, καὶ οὐ ποιηθέντα· τὸν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ· τὸ ἐκ τοῦ φωτός φῶς· τὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ Θεὸν ἀληθινόν· τὸν σαρκωθέντα καὶ παθόντα σαρκί, καὶ ἀναστάντα, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς· καὶ « πάλιν ἐρχόμενον, » ὡς ἤδη ἐξ οὐρανῶν ἐλήλυθεν, ὅτε καθ' ἐκούσιον ἔνωσιν σαρκωθείς ἐνηθρώπησεν. Οὐ γὰρ ἄλλον τὸν πρὸ αἰώνων ἐκ Πατρὸς γεννηθέντα, καὶ ἄλλον τὸν ἐκ Παρθένου τεχθέντα· ἀλλ' ἓνα καὶ τὸν αὐτόν.

λς'. Ἀλλ' ἐρεῖς· Αὐτὸν οὖν ἄρα φημὲν τὸν ἐκ

A caelo⁸⁹. » Non enim corpus delatum de caelo est, sed cum esset Deus Deique Filius, de caelo descendit, et homo factus est, secundus Adam, veluti principium secundum eorum qui reformantur, ac per resurrectionem ad vitam incorruptibilem transmittuntur. Quamobrem ait : « Primus Adam, factus est in animam viventem : secundus Adam, in spiritum vivificantem⁹⁰. »

34. Ait Dominus discipulis suis : « Euntes docete omnes gentes ; baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti⁹¹. » Porro divinissimus Paulus dicit : « Quicumque in Christo baptizati estis, in morte ipsius baptizati estis⁹². » Unius Filii meminit Dominus dicens : *Et Filii* ; non vero etiam, *et filiorum*. Apostolus autem, in Christo et ejus morte nos baptizatos dicit. In vestra igitur sententia natura filius explosus est, filiusque per gratiam adoptivus invecus ; vel ipsi in quaternitate baptizati estis. Absit vero ut in ea nos simus baptizati : baptizati quippe sumus *in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti* in consubstantialiam ac indivisam Trinitatem. Nihil quippe minus consubstantialis Patri, etiam factus homo, permansit Dei Filius natura ac Deus, Unigenitus ille : quem admodum Ecclesiae Symbolum docet.

35. « Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem : Factorem caeli et terrae : visibilium omnium et invisibilium. Et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia saecula ; lumen de lumine : Deum verum de Deo vero ; genitum, non factum ; Consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt ; qui propter nos homines, et propter nostram salutem, descendit de caelis. Et incarnatus est ex Spiritu sancto et Maria Virgine : et homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato : passus et sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum Scripturas. Et ascendit ad caelos : et sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria judicare vivos et mortuos. Cujus regni non erit finis. » Vide, ut sanctorum divinorumque Patrum caetus, unum Dominum Jesum Christum dixerit, ex Patre ante saecula genitum, non factum ; consubstantialem Patri, lumen de lumine, verum Deum de Deo vero, incarnatum, passum carne, qui resurrexit, et ascendit in caelos, sedetque a dextris Dei, ac rursus venturus est judicare vivos et mortuos. Nam et illud : « Iterum venturus est, » aliquid amplius indicat ; quod nempe jam e caelis venerit, quando voluntaria unione assumpta carne factus est homo. Non enim alium posuerunt, ex Patre ante saecula genitum, et alium de Virgine natum, sed ipsum unum et eundem.

36. At inquires : Ipsum ergo Dei **564** Verbum

⁸⁹ 1 Cor. xv, 47. ⁹⁰ ibid. 45. ⁹¹ Matth. xxviii, 19. ⁹² Rom. vi, 5.

pro nobis esse passum dicimus? omnino fatemur; sed carne, non deitate; si vere quidem de eo dixerit Paulus: « Qui est imago Dei invisibilis: primogenitus omnis creaturæ: quia in eo condita sunt omnia, visibilia et invisibilia: sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates: omnia per ipsum et in ipso creata sunt: et ipse

Α Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, παθεῖν δι' ἡμᾶς (1); πάνυ μὲν οὖν σαρκὶ μέντοι, καὶ οὐ θεότητι. Εἴπερ ἐστὶν ἀληθῆς ὁ Παῦλος λέγων περὶ αὐτοῦ· «Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως· ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα, ὁρατὰ καὶ ἀόρατα· εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι· τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται·

NOTÆ.

(1) Τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον παθεῖν δι' ἡμᾶς. *Ipsam ergo Dei Verbum.* Vetustus Christianorum sermo hic olim fuit, Deum nostri causa passum esse. Id vero etiam prædicavit Arius, quo Filium naturæ alterius a Paterna esse astrueret: quia divinitatem illam qualemcumque Verbi animæ loco corpori fuisse conjunctam in Christo sibi finxerat. Apollinarius perinde dixit, *Deum Verbum esse passum carne*: sed hæretice; quo Nysenus in *Antirrhético* explicat sensu: eoque libentius hoc docuit, quod deitatem Verbi humanæ mentis vices explesse in Christo existimaret. Unde primum natum est Θεοπαθητῶν, seu Θεοπασχιδῶν, q. d. *Dei-passianorum* nomen. Hæretici hujus dictum habemus præsertim in confessione fidei ad Jovianum, quam Cyrillus Alexandrinus falsa Athanasii Magni inscriptione deceptus, allegavit contra Nestorium in libro *De recta fide*, et in defensione Anathematismi sui 8 adversus Orientales: habemus itidem in ejus epistola ad Dionysium, quæ simili mendacio Julio. papæ attributa fuit. Quocirca Damasus in synodo Romana anathemati subdidit eum *qui dixerit, Filium Dei Deum in passione crucis dolorem sustinuisse, non carnem cum anima, quam induerat.* Cyrillus vero nihilominus anathematismo 12 definiit, Deum Verbum esse passum carne, sed catholico prorsus sensu, quem exposuit coram Patribus Ephesinis, et lib. v *Adversus Nestorium*, defenditque adversus Theodoretum et alios hujus hæretici patronos. Hi siquidem ideo se Alexandrino præsulī succensere clamabant, quod cum *naturam unam* in Christo esse diceret; *unam, inquam, naturam Dei Verbi incarnatam*, quod familiare Apollinario fuerat, *Deum Verbum esse passum carne* definisset. Quam Cyrilli vocem sanam planè et orthodoxam, ut de deitate per carnem passa interpretarentur, admodum contulerant nonnulli partium ipsius studiosi, ut puta Acacius Melitensis, Saturninus, et alii, qui perpessam esse deitatem concedebant. Orientalium querelas passim exhibet Synodicon, sive Tragœdia Irenæi Tyrii, quam Euthyrius Tyaneus persecutus est in capitibus, quæ, ceu magni Athanasii essent, laudavit Euthymius in Panoplia contra Theopaschitas, quæque multoties edita sunt cum aliis sancti doctoris operibus. Duodecimi præsertim capituli hic titulus est: *Adversus eos qui dicunt Deum Verbum esse passum carne.* Quocirca Ibas Edessenus in epistola ad Marim Persam, quæ lecta est act. 10 Concilii Chalcedonensis, quæque damnari meruit a quinta synodo, narrat Cyrillum non ante cum Antiochenis fuisse conciliatum quam anathemati devovisset eos qui dicunt, ὅτι ἡ θεότης ἔπαθε, *Quia deitas passa est: quodque πλὴ φύσις ἡ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, una natura est deitatis et humanitatis.* Proclus vero CP. propter Nestorianos profitendum cum Cyrillo censuit, *Deum Verbum esse passum carne*; si non in epistola ad Armenos; at saltem in altera quam dedit ad Joannem Antiochenum: ut fidem facit fragmentum, quod Facundus Hermianensis lib. 1 *De tribus capitulis*, et Liberatus in Breviario recitant. Eutyches idem subinde dixit; dixerunt et alii Monophysitæ; cum unam in Christo naturam agnoscerent, divinam scilicet, cujus appendix solum modo esset humanitas, vel compositam ex

utraque. Quod cum Eutychiani in concilio Chalcedonensi recinere affectaverint, id in causa fuisse crediderim, ut, quemadmodum Christianus Lupus observavit, capitula seu Anathematismi Cyrilli a Patribus tunc approbati de novo non fuerint. Et quia ejusdem synodi hostes Basilisci, Zenonis, et Anastasii imperatorum potentia freti, in id incumbabant, ut *unus de Trinitate passus carne* diceretur, imo Petrus Fullō interpolato Trisagio carmine significasse putabatur, affixam esse deitatem cruci; hinc Catholicis metuendi locus erat, ne sub his vocibus Eutychianum, imo Theopaschitarum virus lateret. Alunde vero qui Nestorii, seu potius, ut aiebant, Diodori Tarsensis et Theodori Mopsuesteni placitis adhaerescabant, cum synodum quartam se recipere jactitarent, nullum non funem movebant, ne ejusmodi propositio admitteretur. Photius cod. 107, testatur Basilium Cilicem Antiochenæ Ecclesiæ presbyterum, non alia de causa adversus Joannem Scythopolitam calumiam strinxisse, nisi quia Joannes duodecim capitula Cyrilli tueretur, et illud in primis quo *passus Deus* introducit. Mihi pene persuasum est ex hac officina prodiisse epistolas Græcas, quæ tanquam a Felice papa, Acacio CP. Quintiano, Justino, Anthone et Asclepiade ad Petrum Fullonem scriptæ feruntur, acceptasque esse ex *Historia ecclesiastica* ejusdem Basilii, quæ variis variorum Pontificum litteris intertextæ fuisse dicitur a Photio. In his enim hoc unum data opera inculcatur, sine impietate affirmari non posse, *Deum Verbum, unum de Trinitate esse passum carne*; sed secundum Apostoli essatum esse confitendum, *Christum in carne passum.* Quisquis sane epistolas istas contulerit cum iis quæ Photius cod. 42 et 107 de Basilio, ejusque libris enarrat, ad ejus sensum, ac forsitan stylum conflictas eas sentiet. In primis vero Cyrilli Alexandrini adversarium agnosceas in illo epistolæ primæ Felicis loco, quo pronuntiatur, hanc vocem, *unam Dei Verbi naturam incarnatam, Apollinarianam hæresim roborare.* Esto Nestorius in his litteris censeatur hæreticus. Ast Basilianorum, Acœmetorumve, hic dolus fuit, qui, ut Leontius libro contra ipsos narrat, Nestorio ore tenuis anathema dicerent, Theodori vero Mopsuesteni auctoritatem obtenderent. Auctor epistolæ ad Cæsariam monachum, quæ sancti Joannis Chrysostomi nomen præfert, quamque post Chalcedonense concilium scriptam esse pro certo habeo, præsertim hoc etiam astruere nititur, Deum nequaquam dici dedere perpessum carne. Horum dolum agnovere tandem monachi quidam de Scythia sub Justino I qui tamen, cum unum Trinitati passum importunius obtruderent, neque Constantinopoli, neque Romæ admissi sunt, quoad Pontificatum gessit Hormisdas papa. Demum, recta fraude nona horum Acœmetorum, quibuscum, ceu Nestorianis, Scythæ contenderent, Joannes II pontifex Romanus, unaque Justinianus imperator, cum Cyrillo, prisicisque Patribus, pie vereque dicendum sanxere, *Deum Verbum unum de Trinitate esse passum carne*, Acœmetorum legatis a communionem semotis. Quod subinde definitum fuit in quinta synodo generali; nec non catholico sensu dici posse, *unam Dei Verbi naturam incarnatam.*

καὶ αὐτὸς ἐστὶ πρὸ πάντων, καὶ ἐν αὐτῷ τὰ πάντα συνέστηκε· καὶ αὐτὸς ἐστὶν ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὅς ἐστιν ἀρχὴ, πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν, ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων. » Ἰδοὺ γὰρ, ἰδοὺ καλὰ καὶ μάλα σαφῶς, τὴν εἰκόνα τοῦ ἀοράτου Θεοῦ, τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, ὁρατῆς καὶ ἀοράτου, τὸν δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα, κεφαλὴν δίδοσθαι τῆς Ἐκκλησίας φησὶν· εἶναι δὲ καὶ νεκρῶν πρωτότοκον, « ὅς ὑπέμεινεν σταυρὸν αἰσχύνης καταφρονήσας. » Οὐ γὰρ ἀνθρώπον ἀπλῶς, συναφείᾳ τῇ πρὸς αὐτὸν, οὐκ οἶδ' ὅπως λέγετε, τιμημένον, ὑπὲρ ἡμῶν δεδύσθαι φασίεν· ἀλλ' ἐστὶν ὁ τῆς δόξης Κύριος ἐσταυρωμένος. « Εἰ ἔγνωσαν, φησὶν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. »

λζ'. Πῶς οὖν αὐτὸς πέπονθε; εἰ γὰρ ὅλως οὐ πέπονθε ὡς Θεός, καὶ πεπονθέναι λέγεται, πῶς ἂν εἴη Θεός; Οὐκοῦν ὁ παθὼν νοοῖτο μόνος, ὁ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ· καίτοι πῶς οὐκ ἀδρανοῦς διανοίας ταῦτα φάναί; Οὐ γὰρ κοινὸν ἀνθρώπον δέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Πατήρ, σχετικῆς συναφείας καὶ υἰοθεσίας τιμημένον· γράφει γὰρ ὧδε· « Οὕτως ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν· ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν ἔχη ζωὴν αἰώνιον. » Ἐπειδὴ οὖν ἠθέλεε διὰ τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν παθεῖν· ἀδύνατον δὲ τοῦτο δίχα σαρκὸς, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν φύσει ἀπαθῆ· ὡς Θεός, τὴν τοῦ παθεῖν δεκτικὴν ἔλαβε σάρκα, καὶ Θεὸς ὢν, γέγονε καὶ ἀνθρώπος, ἵνα δύναίτο παθεῖν· ὥστε ἄμφω προστῆν αὐτῷ· σαρκὶ μὲν, τὸ παθεῖν, θεότητι δὲ, τὸ μὴ παθεῖν· ἦν γὰρ αὐτὸς Θεός τε ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπος ὁ αὐτός. Ἀσθενὴς οὖν πᾶσα παραδειγμάτων ἐπίνοια, πρὸς γε τρανήν τοῦ μυστηρίου ἐξεκόνεισιν· ὁμοῦ γένοιτο πρὸς ἰσχνὴν φαντασίαν τάδε φασίεν· ὥσπερ σίδηρος, ἡγουν ἑτέρα τις ὕλη τοιαύτη, ταῖς τοῦ πυρὸς προσομιλήσασα προσβολαῖς, εἰσδέχεται μὲν αὐτοῦ καὶ κατωδίνει τὴν φλόγα· εἰ δὲ πλήττοιτο τυχὸν ὑπὸ τοῦ παύοντος, δέχεται μὲν ἡ ὕλη τὸ βλάθος, ἀδικεῖται δὲ ὅλως πρὸς τοῦ παύοντος οὐδὲν ἢ τοῦ πυρὸς φύσις· οὕτω νοήσεις καὶ ἐν τῷ σαρκὶ λέγεσθαι τὸ παθεῖν, θεότητι δὲ μὴ παθεῖν τὸν Υἱόν.

λη'. Ἐπεὶ δὲ τὰς τε προφητικὰς καὶ ἀποστολικὰς περὶ Χριστοῦ φωνὰς, πῆ ὡς περὶ ἀνθρώπου, πῆ δὲ ὡς περὶ Θεοῦ, πῆ δὲ ὡς περὶ Θεοῦ ἅμα καὶ ἀνθρώπου διαλεγόμενας εὐρίσκομεν, τίνα τρόπον μὴ ἐναντιολογεῖσθαι ταύτας φήσομεν, εἰ μὴ που τὸν φύσει Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν εἴποιμεν, φύσει γεγενῆσθαι ἀνθρώπον, εἶναι τε μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, τὸν αὐτὸν Θεὸν τε ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπον; Οὕτω γὰρ, « Εἰ καὶ ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας σαρκὸς, » κατὰ τὸν Ἀπόστολον, « ἀλλὰ ζῆ ἐκ δυνάμεως Θεοῦ. » Καὶ ἐγγίγερται παρὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἑαυτὸν ἐξανέστησε, καὶ ἀνείληπται, καὶ αὐτεξουσίως ἀνείσει, καὶ κεκάθικεν « ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὑπεράνω πάσης Ἀρχῆς, καὶ Ἐξουσίας, καὶ Κυριότητος, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου. »

⁶³ Coloss. i, 15-17. ⁶⁴ Hebr. xii, 2. ⁶⁵ I Cor. ii, 8

A est ante omnia, et omnia in ipso constant. Et ipse est caput Ecclesiae: qui est primitiae, primogenitus ex mortuis: ut sit in omnibus ipse primatum tenens ⁶³. » Ecce enim, ecce quam bene et perspicue, Dei invisibilis imaginem, primogenitum omnis creaturae, visibilis et invisibilis: cum per quem omnia, et in quo omnia, datum asserit caput Ecclesiae; esseque primogenitum mortuorum; eum, inquam, « qui sustinuit crucem, confusione contempta ⁶⁴. » Non enim hominem solum, cujusdam cum ipso conjunctionis, quem ego non noverim, honore donatum, pro nobis esse traditum dicimus: sed ipse Dominus gloriae, qui cruci affixus est. « Si enim cognovissent, inquit, nunquam Dominum gloriae crucifixissent ⁶⁵. »

B 37. Quo igitur modo passus est? cum enim nullatenus passus sit tanquam Deus: dicatur autem passus esse: quo pacto Deus fuerit? Debuerit ergo solus ille intelligi passus, qui ex semine David. Verum imbecillis iudicii esse videtur assertio ista. Non enim Pater communem hominem sociali conjunctione atque adoptione ornatum pro nobis tradidit. Nam hunc in modum scribitur: « Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam ⁶⁶. » Cum igitur **565** pro mundi salute voluerit pati, atque id sine carne perficere non valeret (quia secundum naturam suam impassibilis est, utpote Deus), carnem passioni obnoxiam assumpsit; et cum esset Deus, etiam factus est homo, ut pati posset. Ambo itaque haec illi aderant, ut et pateretur carne, et ut minime pateretur deitate. Erat enim idem ipse Deus pariter et homo. Inferior igitur ac debilis est omnis exemplorum excogitatio, quam ut mysterium istud clare representet. Ad exiguam tamen illius expositionem haec afferemus. Veluti ferrum aliave similis materia familiariori cum igne congressu, ignem in se concipit, ac parit flammam: si autem ab aliquo percutiatur, materia quidem damnata patitur; remanet vero ignis natura, nihil ab eo qui percussit, laesa, sic et intellexeris id quod dicitur: *Filium carne pati, ac deitate non pati.*

38. Porro, cum propheticas et apostolicas de Christo voces, modo uti de homine dictas inveniamus, modo ut de Deo; aliquando etiam ut de Deo pariter et homine; qua tandem ratione eas sibi invicem contrarias non esse propugnaverimus; nisi Dei Filium qui natura Deus est factum natura hominem dixerimus, esseque eundem ipsum, postquam factus est homo, Deum pariter et hominem? Sic enim, « Etsi crucifixus est ex infirmitate carnis, » ait Apostolus, « tamen vivit ex virtute Dei ⁶⁷. » Fuitque suscitatus a Patre, seque ipse suscitavit, et assumptus est, et propria voluntate ascendit et sedit « in Dei dextera in caelestibus, super omnem Principatum, et Potestatem, et Dominationem, et omne nomen quod nominatur ⁶⁸. »

⁶⁶ Joan. iii, 16 ⁶⁷ II Cor. xiii, 4. ⁶⁸ Ephes. i, 21.

39. Nisi absque intermedio facta fuit Verbi propria caro quæ ipsi inenarrabili ratione unita est, quomodo vivifica intelligatur? « Ego, inquit, sum panis vivus qui descendi de cælo, et do vitam mundo⁶⁹. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum: Et panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita⁷⁰. » Atqui nisi hæc ab ipsomet dicerentur qui descenderat, utique fateremur, ea tanquam de homine in filium adoptato, dicta esse. At cum dicat: « Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi; » quomodo caro ejus alterius ab ipso fuerit? Etsi vero scriptum est: « Amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis⁷¹; » eundem tamen Dei, et hominis Filium intelligimus: illud quidem, quippe cum ab æterno sit ut Deus: hoc autem, eo quod novissimis temporibus factus sit homo. Alioquin quo pacto ipse, et homo sit, et descenderit de cælo?

40. Beatus Paulus scribit: « Olim Deus locutus est patribus in prophetis: novissime diebus istis locutus est nobis in Filio⁷². » En quomodo prophetæ quidem adoptione digni habiti sunt: ille autem Filius, in quo novissime Deus nobis locutus est, non adoptivus, sed natura est Filius. Unde et a prophetis secernitur. Quod quidem liquet quando dicit: « Quem constituit hæredem universorum, per quem fecit et sæcula⁷³. » Quanam ratione fiat hæres universorum is per quem fecit sæcula, nisi ipse Deus et homo fuerit? qui, ut quidem Deus, auctor est sæcularum; ut autem homo, hæres constituitur. « Qui, cum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedit ad dexteram majestatis in excelsis, tanto melior angelis effectus, quanto differentias præ illis nomen hæreditavit⁷⁴. » Vide, ut ipse splendor sit gloriæ, et paternæ figura substantiæ; qui omnia portet verbo virtutis suæ; qui constituatur hæres universorum, ac sublimius præ angelis hæreditate nomen acquisierit. Quinam ergo ipse et splendor est gloriæ, et portat universa, idemque universorum, quin et ipsiusmet nominis constituitur hæres, nisi quia et ipse idem, et Deus est, et factus est homo? non enim ista dicuntur, ut de alio et alio, sed de uno ipsomet Dei Filio in quo novissime nobis locutus est.

41. Ad hæc omnia, quid magnum, quid novum, quid occultum, quod generationibus non est agnatum⁷⁵: aut quæ divitiæ⁷⁶: vel quæ sapientia abscondita⁷⁷: quæ denique charitatis exuberantia⁷⁸,

⁶⁹ Joan. vi, 51, 53. ⁷⁰ ibid. ⁷¹ Joan. vi, ⁷² Hebr. i, 1, 2. ⁷³ ibid. 2. ⁷⁴ ibid. 5, 4. ⁷⁵ Ephes. iii, 4, 5. ⁷⁶ ibid. 7. ⁷⁷ I Cor. ii, 7. ⁷⁸ Ephes. ii, 4.

VARIÆ LECTIONES.

¹ Forte περί, vel ἐπὶ ἀνθρώπου *de homine*; ut Turr. transtulit. ² Turrianus legisse videtur prima verba Epist. ad Hebr. Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως, posuit enim *Multifariam*, inquit, *multisque modis olim*: præ tamen Arab. interpr. non expressit.

λθ'. Εἰ οὐκ ἀμέσως ἴδία τοῦ Λόγου γέγονε ἡ ἀποβήτως ἐνωθεῖσα αὐτῷ σὰρξ, πῶς ἂν νοοῖτο ζωποῖός; « Ἐγὼ γὰρ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς καὶ ζῶν διδοὺς τῷ κόσμῳ. Ἐάν τις φάγη ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα » καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. » Εἰ μὲν μὴ παρὰ τοῦ κατεληλυθότος αὐτῷ ταῦτα ἔλεγε, εἴποιμεν ἂν ὡς ἐξ ἀνθρώπου ἢ υἱοθετηθέντος λέγεσθαι. Ἐπειδὴ δὲ φησιν, « Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, » πῶς ἡ σὰρξ αὐτοῦ ἑτέρου ἂν εἴη παρ' αὐτόν; Εἰ δὲ καὶ γέγραπται· « Ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐάν μὴ φάγητε τὴν σὰρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζῶν ἐν ἑαυτοῖς » συνίμεν ὡς εἰς ἐστὶν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Υἱὸς ἀνθρώπου· τὸ μὲν ὦν αἰδίως, ὡς Θεός, τὸ δὲ γενόμενος ἐπ' ἐσχάτων, ὡς ἐνανθρωπήσας. Ἐπεὶ πῶς Υἱὸς τε ἀνθρώπου ἐστὶ, καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταβέβηκε;

μ'. Ὁ μακάριος Παῦλος γράφων φησὶ· « Πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας¹ τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ. » Ὅρα ὡς υἱοθεσίας μὲν καὶ οἱ προφῆται ἠξιωμένοι, οὗτος δὲ Υἱός, ἐν ᾧ ἐπ' ἐσχάτων ἡμῖν ὁ Θεὸς λελάληκεν, οὐ θεὸς υἱός, ἀλλὰ φύσει· διὸ καὶ διήρηται ἐκ τῶν προφητῶν. Καὶ δῆλον· φησὶ γάρ, « Ὁν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε. » Πῶς κληρονόμος πάντων γίνεται, ὁ δι' οὗ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε, εἰ μὴ Θεὸς εἴη καὶ ἄνθρωπος; Καθὸ μὲν Θεός, ποιητὴς ἐστὶ τῶν αἰώνων· καθὸ δὲ ἄνθρωπος, κληρονόμος καθίσταται· « Ὅς ὦν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καθαρῶς ποιησάμενος τῶν ἁμαρτιῶν, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς δυνάμεως ἐν ὑψηλοῖς· τοσαύτῳ κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων, ὅσην διαφοριώτερον παρ' αὐτοὺς κεκληρονόμηκεν ὄνομα. » Ὅρα ὡς αὐτός ἐστιν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως, ὁ φέρων τὰ σύμπαντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, οὗτος κληρονόμος πάντων καθίσταται, καὶ τὸ τῶν ἀγγέλων ὑψηλότερον κεκληρονόμηκεν ὄνομα. Πῶς οὖν ὁ αὐτὸς ἀπαύγασμά τέ ἐστι τῆς δόξης καὶ φέρει τὰ σύμπαντα καὶ κληρονόμος τῶν ἀπάντων καὶ τοῦ ὀνόματος καθίσταται, εἰ μὴ αὐτὸς Θεὸς ὦν καὶ γεγενῶς ἄνθρωπος; οὐ γὰρ περὶ ἄλλου καὶ ἄλλου ταῦτα λέγεται· περὶ ἐνὸς δὲ καὶ τοῦ αὐτοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἡμῖν ἐπ' ἐσχάτων ἐλάλησεν.

μα'. Ἐπὶ τούτοις πᾶσι τί μέγα καὶ καινὸν καὶ ἀπόκρυφον, ὃ ταῖς γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη; ἢ ποῖος πλοῦτος, ἢ ποῖα ἀπόρρητος σοφία, ἢ ποῖα ἀγάπη, ἢ ὑπερβολή, εἰ δι' ἀνθρώπου σωτηρία γεγένηται;

¹ Hebr. i, 1, 2. ² ibid. 2. ³ ibid. 5, 4. ⁴ Ephes. iii, 4, 5. ⁵ ibid. 7. ⁶ I Cor. ii, 7. ⁷ Ephes. ii, 4.

πῶς κένωσις, καὶ ἐνανθρώπησις, καὶ σάρκωσις λε-
χθεῖη τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον, εἰ οὐ δι' Υἱοῦ
Θεοῦ καὶ φύσει Θεοῦ σεσῶσμεθα, ἀλλ' ὑφ' ἐνός τῶν
ὑπὸ φθορᾶς, χάριτι μεθ' ἡμῶν λαχόντος τὸ σώζε-
σθαι; Εἰ δὲ καὶ μὴ κατὰ ἀλήθειαν ὁ φύσει Υἱὸς τοῦ
Θεοῦ καὶ Θεὸς γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ πάντα παθεῖν
κατεδέξατο, ποῦ ἡ κένωσις; πῶς ἑαυτὸν ἐταπει-
νωσε; ποῖα δὲ σάρκωσις, τὸ μὴ γενέσθαι σάρκα; Εἰ
δὲ καὶ φιλῶ ἀνθρώπῳ λατρεύει νῦν μετὰ τῶν ἐπι-
γείων τὰ ἐπουράνια, καὶ γόνυ κάμπτει, πῶς οὐκ εἰς
τὸ χεῖρον κατέστη τὰ πράγματα; πάλαι γὰρ ἄν-
θρωποι τῇ κτίσει ἐλάτρευον· νῦν δὲ καθ' ὑμᾶς, σὺν
τοῖς ἐπιγείοις καὶ καταχθονίοις, καὶ τὰ ἐπουράνια.
Ἄλλ' ὑμεῖς μὲν τὴν ἐλπίδα ἐπ' ἄνθρωπον ἔχοντες,
καὶ ἀνθρώπῳ χάριτι σεσωσμένῳ λατρεύοντες, ἀν-
θρωπολάτραι δικαίως ἀν' ὀνομάζοισθε. « Ἡμεῖς δὲ
προσκυνοῦμεν καὶ λατρεύομεν καὶ πιστεύομεν εἰς
ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς ἓνα Κύριον
Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ,
τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώ-
νων· φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθι-
νοῦ· ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ· πρὸ αἰώνων ἐκ Πατρὸς
γεννηθέντα, καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων σαρκω-
θέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ Μαρίας Ἀειπαρθέ-
νου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, καὶ σαρκωθέντα, καὶ τα-
φέντα, καὶ ἀναστάντα, καὶ ἀνεληθόντα εἰς τοὺς οὐ-
ρανοὺς, καὶ καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, καὶ
πάλιν ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὗ
τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα
τὸ ἅγιον. »

μβ'. Ὅτι δὲ ὁ γεννηθεὶς ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου
καὶ σταυρωθεὶς, αὐτὸς ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ προ-
αιώνιος, μαρτυρεῖ πρῶτον μὲν ὁ τῶν προφητῶν
θεῖος χορός. Δαβὶδ μὲν γὰρ ἀνακέκραγε λέγων·
« Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. »
Ἰδοὺ πρὸς τὸν Θεὸν διαλέγεται· « Ῥάβδος εὐθύτη-
τος, ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. Ἠγάπησας δικαιο-
σύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔγρισε σε ὁ
Θεός, ὁ Θεός σου, ἐλαιὸν ἀγαλλιᾶσεως παρὰ τοὺς
μετόχους σου. » Ἰδοὺ σαφῶς τὸν Θεόν, ὅστις ὁ
Θρόνος εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος φησὶ κενεῖσθαι
ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς· τοῦ Πατρὸς μὲν ὡς Θεοῦ·
Θεοῦ δὲ αὐτοῦ, ὡς καὶ σεσαρκωμένου, καὶ ὡς ἀνθρώ-
που χριστομένου. Μιχαίας δὲ, « Καὶ σὺ, Βηθλεὲμ γῆ
Ἰούδα, οἶκος τοῦ Ἐφραθα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν
τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα. Ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγού-
μενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραὴλ, καὶ
αἱ ἐξοδοὶ αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἀπ' ἡμερῶν αἰῶνος. » Τίς
ἔσχε τὴν ἐξοδὸν ἀπ' ἀρχῆς, εἰ μὴ περὶ οὗ Ἰωάννης ὁ
Θεολόγος φησὶν· « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν
πρὸς τὸν Θεόν; » Καὶ πάλιν Δαβὶδ· « Ὁ Θεός, τὸ κρίμα
σου τῷ βασιλεὶ δός, καὶ τὴν δικαιοσύνην σου τῷ υἱῷ
τοῦ βασιλέως; » Καὶ μετ' ἄλλοι· « Καὶ ταπεινώσει
συκοφάντην. Καὶ συμπαρμενεῖ τῷ ἡλίῳ, καὶ πρὸ τῆς
σελήνης γενεᾶς γενεῶν; » Ταῦτα οὐ σαφῶς δηλοῖ τοῦ
Χριστοῦ τὴν προαιώνιον ὑπαρξίν; Καὶ Βαρούχ·

A si per nomen salus parata est? aut qua ratione
humanæ salutis mysterium, exinanitio, inhumana-
tio, et incarnatio vocitetur, nisi nos Dei Filius
ac natura, Deus salvos fecit; sed unus quispiam
interitui obnoxius, ipseque nobiscum, ut salvus
fieret, per gratiam consecutus? Quod si etiam na-
turalis Dei Filius ac Deus, non vere factus est
homo, neque omnia pati dignatus est: ubi erit
exinanitio? quonammodo seipsum humiliavit?
quodnam incarnationis genus, carnem non fieri?
Quod si modo una cum terrestribus puro homini
serviunt cœlestia, ac genuflectunt, qui non res in
deterius cesserunt? olim quidem homines creatura
serviebant; nunc autem, ut vos vultis, cum terres-
tribus et infernis, in ejusdem servitute cœlestia
transierunt. At vos quidem in homines spem ha-
bentes, atque homini per gratiam salutem conse-
cuto religione servientes, jure optimo dicti fueritis
Anthropolatræ ἀνθρωπολάτραι, id est, *hominis cul-
tores*. « Nos veros adoramus, servimus, ac credi-
mus in unum Patrem omnipotentem: et in unum
Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum
ex Patre natum ante omnia sæcula: lumen de lu-
mine: Deum verum de Deo vero: consubstantialem
Patri: ante sæcula ex Patre genitum, et in novis-
simis temporibus, de Spiritu sancto et Maria Vir-
gine incarnatum, et hominem factum: crucifixum
atque sepultum: qui resurrexit, et ascendit in cœ-
lum, sedetque ad dexteram Patris: et iterum ven-
turus est judicare vivos et mortuos: cuius regni
non erit finis. Et in Spiritum sanctum. »

42. Quod autem is qui ex sancta Virgine natus,
crucifixusque est, ipse sit Dei Filius, sæculis anti-
quior, testatur primum divinus prophetarum cho-
rus. David quidem exclamavit dicens: « Thronus
tuus, Deus, in sæculum sæculi⁷⁹. » Ecce Deum allo-
quitur: « Virga æquitatis, virga regni tui⁸⁰. Di-
lexisti justitiam, et odisti iniquitatem. Propterea
unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis præ
participibus tuis⁸¹. » En clare Deum, cujus sedes
in 567 sæculum sæculi unctum esse ait a Deo et
Patre: ab ipsius quidem Patre, ut Dei: a Deo au-
tem, ea ratione qua carnem assumpsit, et quatenus
homo, ungitur. Michæas autem: « Et tu, Bethleem,
terra Juda, domus Ephrata, nequaquam minima-
es in principibus Juda: ex te enim exiet dux, qui
regat populum meum Israel: et egressus ejus ab
initio a diebus æternitatis⁸². » Cujusnam ab initio
egressus fuit præterquam ejus, de quo Joannes
Theologus ait: « In principio erat Verbum, et Ver-
bum apud Deum⁸³? » Rursumque David: « Deus
judicium tuum regi da; et justitiam tuam filio re-
gis⁸⁴. » Et post pauca: « Et humiliabit calumnia
torem. Et permanebit cum sole et ante lunam
in generatione et generationem⁸⁵. » Nonne
1000 Christi ante sæcula existentiam perspi-
cue declarant? Baruch etiam: « Hic est Deus

⁷⁹ Psal. XLIV, 8. ⁸⁰ ibid. ⁸¹ ibid. 9. ⁸² Mich. v, 1, 2; Matth. II, 7. ⁸³ Joan. I, 1. ⁸⁴ Psal. LXXI, 2.
⁸⁵ ibid. 5.

noster, et non æstimabitur alius ad eum. Adinvenit omnem viam disciplinæ, et tradidit illam Jacob puero suo, et Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est ⁸⁵. » Joannes Theologus evangelista : « In principio erat Verbum; et Verbum erat apud Deum et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, quod factum est ⁸⁷. » Post pauca : « Et Verbum caro factum est et habitavit in nobis : et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis ⁸⁸. » Joannes testimonium perhibet de illo, et clamat dicens : « Hic erat de quo dixi : qui post me venit, ante me factus est ; quia prior me erat ⁸⁹. » Prior erat, ut Deus utique : nam ut homo post Joannem natus est Christus. Et rursum : « Deum nemo vidit unquam. Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit ⁹⁰. » Quis vero enarravit, nisi Christus? Est ergo ipse Unigenitus, qui est in sinu Patris. Præcursor quoque Joannes ait : « Et ego vidi, et testimonia perhibui, quia hic est Filius Dei ⁹¹. » Dicendo (articuli adjectione) ὁ υἱός, id est, ipse Filius Dei, non υἱός, id est Filius Dei tantum, diserte significat, illum unum, illum Unigenitum. Et Dominus ipse ad Nathanael : « Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo ⁹². » Quomodo Filius hominis descendit de cælo, nisi quia, cum Dei Filius esset, ac natura Deus, hominis Filius effectus est, ac seipsum humiliavit. Nam in hoc consistit ille descensus. Non enim Deus a natura habet, ut de loco in locum migret, cum nullis ipse terminis claudatur. Rursum Christus : « Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut judicet mundum ; sed ut salvetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non judicatur : qui autem non credit, jam judicatus est : quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei ⁹³. » Et iterum Joannes : « Qui desursum venit, super omnes est ⁹⁴. » Et post pauca : « Pater diligit Filium, et omnia dedit in manu ejus. Qui credit in Filium, habet vitam æternam : qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum ⁹⁵. » Omnia hæc dicta sunt de Christo. Rursus vero Dominus : « Pater meus usque modo operatur, et ego operor. Propterea ergo magis quærebant eum Judæi interficere : quia non solum solverat Sabbatum, sed et Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo ⁹⁶. » Iterum quoque **568** Dominus : « Panis Dei est, qui de cælo descendit, et dat vitam mundo ⁹⁷. » Et post pauca : « Ego sum Panis vitæ : qui venit ad me, non esuriet : et qui credit in me, non sitiet unquam ⁹⁸. » Et rursum : « Omnis qui videt Filium, et credit in eum, habet vitam æternam ⁹⁹. » Si ergo Christus de cælo descendit, quomodo alius est præter Deum Verbum, Dei Filium ? ac si fides

A « Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν· ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπὲρ αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη. » Ἰωάννης ὁ Θεολόγος καὶ εὐαγγελιστὴς· « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονε. » Καὶ μετ' ὀλίγα· « Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν (καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός)· πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. » Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, καὶ κέκραγε λέγων· « Οὗτος ἦν ὃν εἶπον· Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν. » Πρῶτος ἦν, ὡς Θεὸς δηλαδὴ· ὡς γὰρ ἄνθρωπος μετὰ Ἰωάννην ἐτέχθη ὁ Χριστός. Καὶ πάλιν· « Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ὁ μονογενὴς Υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. » Τίς δὲ ἐξηγήσατο, εἰ μὴ ὁ Χριστός; Αὐτὸς οὖν ἐστὶν ὁ μονογενὴς Υἱὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς. Καὶ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος· « Κἀγὼ ἑώρακα καὶ μεμαρτύρηκα, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. » Τὸ εἰπεῖν, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ εἰπεῖν Υἱὸς Θεοῦ, ἐνάρθως σημαίνει αὐτὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν ἕνα, τὸν Μονογενῆ. Καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος τῷ Ναθαναὴλ· « Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. » Πῶς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου κατέβη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, εἰ μὴ Υἱὸς Θεοῦ ὢν, καὶ φύσει Θεός, Υἱὸς ἀνθρώπου γέγονε, καὶ ἐταπεινώσεν ἑαυτόν; Τοῦτο γὰρ ἡ κατάβασις. Οὐ γὰρ πέφυκε τὸ Θεῖον μετακινεῖν ἐκ τόπων εἰς τόπους· ἀπερίγραπτον γάρ. Καὶ πάλιν ὁ Χριστός· « Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ· ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν, οὐ κρίνεται· ὁ δὲ μὴ πιστεύων, ἤδη κέκριται, ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. » Καὶ πάλιν Ἰωάννης· « Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστί. » Καὶ μετ' ὀλίγα· « Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν, καὶ πάντα δέδωκεν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ. Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ, οὐκ ὄψεται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν. » Ταῦτα περὶ τοῦ Χριστοῦ πάντα λέλεκται. Καὶ πάλιν ὁ Κύριος· « Ὁ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι. Διὰ τοῦτο μᾶλλον ἐζήτησαν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, ὅτι οὐ μόνον ἔλυε τὸ Σάββατον, ἀλλὰ καὶ Πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ. » Καὶ πάλιν ὁ Κύριος· « Ὁ ἄρτος τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ. » Καὶ μετ' ὀλίγα· « Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς· ὁ ἐρχόμενος πρὸς με, οὐ μὴ πεινάσῃ· καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, οὐ μὴ διψήσῃ. » Καὶ πάλιν· « Πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν Υἱὸν, καὶ πιστεύων εἰς αὐτόν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον. » Εἰ οὖν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατα-

⁸⁵ Baruch iii, 36-38. ⁸⁷ Joan. i, 1-5. ⁸⁸ ibid. 14. ⁸⁹ ibid. 30. ⁹⁰ ibid. 18. ⁹¹ ibid. 34. ⁹² Joan. iii, 13, imo ad Nicodemum: memorie lapsus auctoris. ⁹³ Joan. iii, 17, 18. ⁹⁴ ibid. 31. ⁹⁵ ibid. 35, 36. ⁹⁶ Joan. v, 17, 18. ⁹⁷ Joan. vi, 33. ⁹⁸ ibid. 35. ⁹⁹ ibid. 40.

βέβηκεν ὁ Χριστὸς, πῶς ἄλλος ἐστὶ παρὰ τὸν Θεὸν Ἄλογον, τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱόν; Καὶ εἰ ἡ εἰς αὐτὸν πίστις ζωὴ ἐστὶν αἰώνιος, πῶς οὐκ ἐστὶ φύσει Θεός; Οὐ γὰρ οἱ εἰς κτίσμα πιστεύοντες, ἢ εἰς προφήτας, ἔχουσι ζωὴν αἰώνιον, ἀλλ' οἱ εἰς τὸν ἀληθῆ Θεὸν μόνον. Καὶ πάλιν· « Οὐκ ὅτι τὸν Πατέρα εἶδρακέ τις, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Θεοῦ, οὗτος εἶδρακε τὸν Πατέρα. » Καὶ πάλιν· « Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. » Καὶ πάλιν· « Ἐάν οὖν θεωρῆτε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον. » Εἰ μὴ ὁ αὐτὸς ἐστὶν Υἱὸς ἀνθρώπου καὶ Υἱὸς Θεοῦ ὁ προαιώνιος, πῶς ὅπου ἦν τὸ πρότερον ἀνέβη; Ἀνέβη μὲν γὰρ ὡς ἄνθρωπος, ὅπου ἦν τὸ πρότερον ὡς Θεός· Θεὸς ὢν ὁ αὐτὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος. Καὶ πάλιν· « Ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχὴν μου, ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν. Οὐδεὶς αἶρει αὐτήν ἀπ' ἐμοῦ· ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτήν ἀπ' ἐμαυτοῦ. Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. » Τίς ζωῆς καὶ θανάτου ἐξουσίαν ἔχει, εἰ μὴ Θεὸς μόνος; Καὶ πάλιν· « Ἐγὼ καὶ Πατὴρ ἓν ἐσμεν. » Οὐκ ἔρεϊ ποτε ἄνθρωπος, Ἐγὼ καὶ Θεὸς ἓν ἐσμεν· οὐδέ, Ἐγὼ καὶ ἄγγελος ἓν ἐσμεν· ἀλλ' οὔτε ἄγγελος εἶποι ἄν, Ἐγὼ καὶ ὁ Θεὸς ἓν ἐσμεν, ἢ, Ἐγὼ καὶ ἄνθρωπος ἓν ἐσμεν. Κατεξάφρετον δὲ, κτίσμα οὐκ ἔρεϊ ποτε· Ἐγὼ καὶ ὁ Δημιουργὸς ἓν ἐσμεν. Ἐπὶ γὰρ τῶν κτισμάτων, τυχὸν ἄν εἶποι ἄνθρωπος· Ἐγὼ καὶ ἄγγελος ἓν ἐσμεν, κατὰ τὸ κτιστὸν, κατὰ τὸ δοῦλον· κτίσμα δὲ Κτίστη κατ' οὐδέν. Καὶ μετ' ὀλίγα σύγκρισιν ἑαυτοῦ πρὸς τοὺς θέσει καὶ οὐ φύσει θεοποιουμένους, φησὶν· « Οὐκ ἐστὶν ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν γεγραμμένον, Ἐγὼ εἶπα· Θεοὶ ἐστε, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες; εἰ ἐκείνους εἶπε Θεοὺς, πρὸς οὓς ὁ λόγος ἐγένετο τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐ δύναται λυθῆναι ἡ Γραφή· ὃν ὁ Πατὴρ ἡγίασε καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ὑμεῖς λέγετε, ὅτι βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον, Υἱὸς Θεοῦ εἰμι; » Καὶ δεικνύς [καὶ] ὅτι ἐστὶ καὶ Πατὴρ ὁμοούσιος, ἐκ τῆς τῶν ἔργων ὁμοιότητος, φησὶν· « Εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με, μὴ πιστεύετε μοι· εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ [μὴ] πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύετε· ἵνα γινώτε, καὶ πιστεύσητε, καὶ ἐπιγινώσκητε, ὅτι ὁ Πατὴρ ἓν ἐμοὶ, καὶ γὰρ ἐν τῷ Πατρὶ. » Ὡς καὶ ἀνώτερον φησὶν· « Ὡς περὶ γὰρ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς, οὓς θέλει ζωοποιεῖ, » ἐπήγαγε· « Διότι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ· μὴ θαυμάζετε τοῦτο ὅτι ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστὶν, ὅτι οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται. » Εἰπόντων, « Ὡς περὶ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς, καὶ ζωοποιεῖ, » ἐπήγαγε· « Οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ, » δεικνύς ὅτι αὐτεξουσίως καὶ φύσει ἐστὶ ζωοποιὸς ὁ Υἱὸς, ὡς καὶ ὁ Πατὴρ, καὶ οὐ χάριτι. Εἶτα ἐπάγει· « Ὅτι οὗτος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ φύσει ζωοποιὸς, ἢ Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν. » Οὐκ εἶπε, Υἱὸς ἀνθρώπου λέγεται, ἀλλ' ἐστὶ, καὶ μὴ θαυμάζετε τοῦτο, φησὶν, ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ζωοποιεῖ. Οὗτος γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, Υἱὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ὀνό-

A in ipsum, vita æterna est, eccur natura Deus non sit? Non enim qui in creaturam eredunt, habent vitam æternam, sed qui credunt in solum Deum verum. Et iterum: « Non quia Patrem vidit quisquam, nisi is qui est a Deo, hic vidit Patrem¹. » Et rursum: « Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi². » Et insuper: « Si ergo videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius³. » Quod si non idem ipse est Filius hominis, et æternus Dei Filius; quonam modo ascendit, ubi erat prius? Equidem ascendit ut homo, ubi prius erat ut Deus, ipse simul Deus et homo. Præterea: « Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam a me; sed ego pono eam a meipso. Potestatem habeo ponendi eam: et potestatem habeo iterum sumendi eam⁴. » Quis habet potestatem vitæ et mortis præter solum Deum? Et iterum: « Ego et Pater unum sumus⁵. » Homo nunquam dixerit: Ego et Deus unum sumus; neque: Ego et angelus unum sumus. Neque angelus dixerit: Ego et Deus unum sumus; vel etiam: Ego et homo unum sumus. In primis autem creatura nunquam dixerit: Ego et Opifex unum sumus. Forte enim in creatis dixerit homo: Ego et angelus unum sumus: eo nempe quod creati sunt; eo quod servi. At creatura nullatenus unum fuerit cum Creatore. Post pauca vero, seipsum comparans cum filiis adoptione, non natura divinitatem consecutus, ait: « Nonne scriptum est in lege vestra: Quia ego dixi: Dii estis, et filii Altissimi omnes? » si illos dixit deos ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi Scriptura: quem Pater sanctificavit, et misit in mundum, vos dicitis: quia blasphemus: quia dixi, Filius Dei sum⁶; » seque Patri etiam consubstantialem, ex operum similitudine probans, ait: « Si non facio opera ejus qui me misit, nolite mihi credere: si autem facio, etsi mihi non vultis credere, operibus meis credite: ut cognoscatis et credatis, quia Pater in me, et ego in Patre⁷. » Quod etiam superius ait: « Sicut enim Pater suscitavit mortuos et vivificat, sic et Filius, quos vult, vivificat: » subjunxitque, « quia Filius hominis est⁸. Nolite mirari hoc, quia venit hora et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei; et qui audierint vivent⁹. » Ubi dixit, « Sicut Pater suscitavit mortuos et vivificat, » adjecit: « Sic et Filius, quos vult, vivificat¹⁰. » Quo significet habere Filium ut vivificet, quemadmodum et Pater hoc habet, libera voluntate, ac natura, non gratia. Deinde subdit, Quia, hic Dei Filius, qui ex natura sua vivificat, « Filius hominis est. » Non ait, dicitur Filius hominis, sed, est. Nolite vero, inquit, mirari hoc, quod Filius hominis vivificet: hic enim Filius hominis, Dei Filius est: non nomine tenus et gratia, sed natura. Nam Filius natura vivificat, sicut Pater natura vivificus et Deus est. Et

¹ Joan. vi, 46. ² ibid. 51. ³ ibid. 63. ⁴ Joan. x, 17, 18. ⁵ ibid. 30. ⁶ ibid. 34-36. ⁷ ibid. 37, 38. ⁸ Joan. v, 24. ⁹ ibid. 25. ¹⁰ ibid. 21.

iterum ad Martham : « Ego sum resurrectio et vita : qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet ¹¹. » Et rursum : « Qui videt me, videt et Patrem. Non credis **569** quia ego in Patre, et Pater in me est ¹²? » Et rursum : « Hæc est vita æterna ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti, Jesum Christum ¹³. » Cum dixisset Philippus : « Ostende nobis Patrem et sufficit nobis ¹⁴. » videns Dominus fieri non posse, ut Deus corporeis oculis videatur : aliunde vero cognitionem ipsius, Patris esse cognitionem, ut qui unius cum ipso substantiæ est : quorum enim essentia una est, eorum una eademque notitia est : quasi tantillum increpans ait : « Tanto tempore voliscum sum, et non cognovisti me, Philippe ¹⁵. » Equidem eum hominem noverat. At ideo increpatur, quod fide ac mentis oculis ut Deum non cognovisset. Nam si novisset ipsum Deum, cognovisset utique et Patrem. Non enim qui eum duntaxat hominem novit, is statim et Patrem agnovit. Non enim Pater homo est. Hæc porro cognitio, nosse nimirum Deum Patrem, et ipsum Jesum Christum, est vita æterna. Sic sane hoc nescire æterna mors est. Thomas quoque eum, qui palpabatur, *Dominum* dixit ac *Deum* ¹⁶. Et ipse quidem reprehenditur, ut qui non credidisset, priusquam videret : beati vero dicuntur, qui eum non viderint, credunt. Porro apostolus Paulus : « Quando judicabit Deus mundum secundum Evangelium per Jesum Christum : qui est super omnia Deus benedictus in sæcula ¹⁷. » Et in Epistola ad Ephesios : « Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege ¹⁸. » Et in Epistola ad Hebræos : « Unde, fratres sancti, vocationis coelestis participes, considerate Apostolum et Pontificem confessionis nostræ Jesum : qui fidelis est ei, qui fecit illum : sicut et Moyses in omni domo ejus. Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus est habitus, quanto ampliorem honorem habet Dominus, qui fabricavit illam. Omnis namque domus fabricatur ab aliquo : qui autem omnia creavit Deus est. Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tanquam famulus, in testimonium eorum quæ dicenda erant : Christus vero tanquam filius in domo sua : quæ domus sumus nos ¹⁹, » ut dicendo, factum esse Jesum tanquam hominem, eumque cum Moyse comparando ampliori præ illo gloria dignum habitum subjunxit ; quin ea tali tantaque, quanta opifex opificium superat, ac filius servum. Ut Moyses quidem Deifer servus fuerit ; Christus vero, Deus ac Dominus in domo propria : cujus domus sumus nos : « Nam sumus templum Dei : et Spiritus Dei habitat in vobis ²⁰. » Jesus ergo Deus est : Deus, inquam, naturæ conditor. Non enim, qui gratiæ participatione Dei similes sunt, ii etiam rerum sunt conditores.

Α ματι, οὐδὲ χάριτι, ἀλλὰ φύσει. Ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς φύσει ζωοποιεῖ, ὡςπερ ὁ Πατὴρ φύσει ζωοποιὸς καὶ Θεός. Καὶ πάλιν πρὸς τὴν Μάρθαν · « Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ. Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, κἀν ἀποθάνῃ, ζήσεται. » Καὶ πάλιν · « Ὁ ἐωρακώς ἐμὲ, ἐώρακε τὸν Πατέρα. Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ; » Καὶ πάλιν · « Αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσέ σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν. » Τοῦ Φιλιππου εἰπόντος · « Δείξον ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν, » εἰδώς ὁ Κύριος, ὡς ἀμήχανον σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρᾶν Θεόν, αὐθίς τε ὡς ἡ αὐτοῦ ἐπίγνωσις, τοῦ Πατρὸς ἔστιν ἐπίγνωσις ὡς ὁμοουσίου (τῶν γὰρ ὁμοουσίων μία καὶ ἡ αὐτὴ ἡ γνῶσις), ἐπιπληκτικώτερόν φησι πρὸς αὐτόν · « Τεσοῦτον χρόνον ἔχω μεθ' ὑμῶν, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φιλιππε ; » Ἐγὼ γὰρ αὐτὸν ἀνθρώπων · ἀλλ' ἐπιπλήττεται, ὡς μὴ Θεὸν αὐτὸν πίστει καὶ διανοίας ἐπεγνωκότα ὁμοίαισι. Εἰ γὰρ ἐπεγνώκει αὐτὸν Θεόν, ἐπεγνώκει ἂν καὶ τὸν Πατέρα · οὐ γὰρ ὁ ἀνθρώπων αὐτὸν ἐπιγνοὺς μόνον, ἤδη καὶ τὸν Πατέρα ἔγνω, ἀλλ' ὁ ἐωρακώς αὐτὸν, Θεὸν δηλαδὴ, ἐπέγνω καὶ τὸν Πατέρα · οὐ γὰρ ἀνθρώπος ὁ Πατὴρ · αὕτη δὲ ἡ γνῶσις, τὸ γινώσκειν δηλαδὴ Θεὸν τὸν Πατέρα, καὶ αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ζωὴ αἰώνιος ἐστὶν. Καὶ μέντοι τὸ μὴ εἰδέναι τοῦτο, θάνατος αἰώνιος. Καὶ ὁ Θωμᾶς τὴν ψηλαφώμενον ἔφη Κύριον καὶ Θεόν · καὶ ἐγκαλεῖται μὲν αὐτὸς, ὡς μὴ πρὸ τοῦ μὴ ἐωρακέναι πιστεύσας · μακαρίζονται δὲ οἱ μὴ ἐωρακάτες καὶ πιστεύσαντες. Παῦλος δὲ ὁ ἀπόστολος · « Ὅτε κρινεῖ ὁ Θεὸς τὸν κόσμον κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς ἐστὶν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. » Καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους · « Ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ἐπὶ νόμον. » Καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους · « Ὅθεν, ἀδελφοὶ ἅγιοι, κλήσειως ἐπουρανίου μέτοχοι, κατανοήσατε τὸν Ἀπόστολον καὶ Ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν, ὡς καὶ Μωσῆς ἐν ὄλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Πλείονος γὰρ δόξης οὗτος παρὰ Μωσῆν ἔξιστάται, καθόσον πλείονα τιμὴν ἔχει τοῦ οἴκου, ὁ κατασκευάσας αὐτόν · πᾶς γὰρ οἶκος κατασκευάζεται ὑπὸ τινος · ὁ δὲ τὰ πάντα κατασκευάσας, Θεός. Καὶ Μωσῆς μὲν πιστὸς ἐν ὄλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ὡς θεράπων εἰς μαρτύριον τῶν λαληθησομένων, Χριστὸς δὲ ὡς Υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ · οὐ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς. » Ὅρα ὡς εἰπὼν τὸν Ἰησοῦν πεποιημένον ὡς ἀνθρώπων, καὶ τῷ Μωσῇ παραβαλὼν, πλείονος δόξης παρὰ Μωσῆν ἔξισθῆναι φησι · καὶ τεσοῦτον, ὅσον ὁ δημιουργὸς τοῦ δημιουργήματος, καὶ Υἱὸς δούλου. Ὁ μὲν γὰρ Μωσῆς θεράπων Θεοφόρος, ὁ δὲ Χριστὸς, Θεὸς καὶ Δεσπότης ἐνοικὸς · οὐ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς. « Ναὸς γὰρ Θεοῦ ἐσμεν · καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐνοικεῖ ἐν ἡμῖν. » Θεὸς ἄρα ὁ Ἰησοῦς · καὶ ποιητὴς φύσει Θεός · οὐ γὰρ οἱ χάριτι καὶ μετοχῇ ἰσοειδείς, καὶ δημιουργοί.

¹¹ Joan. xi, 25. ¹² Joan. xiv, 9, 10. ¹³ Joan. xvii, 3. ¹⁴ Joan. xiv, 8. ¹⁵ ibid. 9. ¹⁶ Joan. xi, 16.
¹⁷ Rom. ii, 16; ix, 5. ¹⁸ Galat. iv, 4. ¹⁹ Hebr. iii, 1-6. ²⁰ I Cor. iii, 16.

μβ'. Ταῦτα πάντα περὶ τοῦ ἐκ Μαρίας τεχθέντος ἁ
καὶ σταυρωθέντος λεχθέντα, οὐκ ἀριδῆλως Θεὸν αὐ-
τὸν καὶ ἄνθρωπον τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν ἐμφαντικώ-
τατα δηλοῖ; ἀλλὰ τὸ σκότος τῆς κενῆς δόξης, οἷα
λήμη τοῖς νοεροῖς τῶν αἰρετιζόντων ὀφθαλμοῖς ἐπί-
κεται, μὴ εἶν διαυγάζεσθαι αὐτοῖς τὸν φωτισμὸν τοῦ
Εὐαγγελίου. Οὐ γὰρ δύνασθε πιστεῦσαι δόξαν παρὰ
ἀνθρώπων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ
μόνου Θεοῦ μὴ ζητοῦντες· ἡμεῖς δὲ εἰς ἐδόθη διὰ Θεοῦ,
φυγοῦσι τὴν δεισιδαίμονα πλάνην, καὶ μετὰ Θεοῦ γενέ-
σθαι, οὕτω νοῶμεν, οὕτω φρονῶμεν, καὶ οὕτω κηρύτ-
τωμεν· ἓνα Θεὸν τὸν Πατέρα, ἓνα Θεὸν τὸν Υἱόν,
ἓνα Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἓνα Θεόν, τὰ τρία σὺν
ἀλλήλοις νοούμενα, Θεὸν ἕκαστον καθ' ἑαυτὸ, ἓνα
Θεὸν τὰ τρία· τὸ μὲν, διὰ τὴν μοναρχίαν, τὸ δὲ,
διὰ τῆς ἰδιότητος. Μία γὰρ φύσις ἐν τρισὶ, ταῖς
ὑποστάσεσι, καὶ πρὸς ἓν τὰ ἐξ αὐτοῦ τὴν ἀναφορὰν
ἔχει. Διὸ εἷς Θεός, τὰ τρία, τελεία δὲ ἡ φύσις, ἢ τοῖ
ἡ θεότης, ἐν ἑκάστη τῶν ὑποστάσεων· διὸ καὶ ἕκα-
στον καθ' ἑαυτὸ τέλειος Θεός. Εἷς Θεός τὰ τρία·
Θεός γὰρ καὶ ὁ Λόγος αὐτοῦ, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ,
εἷς Θεός· ἐπεὶ καὶ ἄνθρωπος καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ,
καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, οὐ τρεῖς ἄνθρωποι, ἀλλ' εἷς.
Θεός τέλειος ἕκαστον· οὐ γὰρ ἀνάμεις ἀνυπόστα-
τοι, οὐδ' εἰς ἀέρα χεόμενοι, ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ
τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον, ἀλλ' ἕκαστον ἐνυπόστα-
τόν τε καὶ τέλειον· ἓνα μὴ σύνθετος εἶη Θεός, ἐξ
ἀτελῶν συγκείμενος τέλειος· ἀλλ' εἷς τέλειος ἐν
τρिसὶ τελείοις, ὑπερτελής καὶ προτέλειος.

fectis perfectus per compositionem constiterit :
omni perfectione sublimior et anterior.

μγ'. Πιστεύομεν δὲ καὶ ἀνεκδυσάστιος κηρύττομεν, C
αὐτὸν τὸν ἐκ Πατρὸς πρὸ αἰώνων γεννηθέντα, μόνον
Υἱὸν καὶ Λόγον τὸν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, τὸν φύσει
Υἱὸν, τὸν δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, ἐπ' ἐσχάτων τῶν
χρόνων εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς συνειληφθῆαι ἐν τῇ παρ-
αχράντι καὶ παναμίωμῳ μήτρῳ τῆς ἁγίας Παρ-
θένου, οἷον εἰ θεῖον σπέρμα, καὶ σεσαρκῶσθαι ἀσπό-
ρως, ἀτρέπτως καὶ ἀμεταβλήτως· ἦτοι ἐν ἑαυτῷ
ὑποστήσασθαι σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε καὶ
νοερᾷ, καὶ γεγενῆσθαι τέλειον ἄνθρωπον, μετὰ τοῦ
μεῖναι ἕπερ ἦν, τέλειος Θεός. Οὐκ ἄνθρωπον συν-
έλαβεν ἡ ἁγία Παρθένος, ἀλλὰ φύσει Θεόν, τὸν προ-
αιώνιον Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ ἐξ αὐτῆς σαρκω-
θησόμενον. Ἐφ' ἑκάστης γὰρ τῶν γυναικῶν, σύλληψις
γίνεται σπορᾶς ἐξ ἀνδρὸς καταβαλλομένης, καὶ τῆς
ἀνδρὸς σπορᾶς· ἐστὶν ἡ σύλληψις· καὶ ἡ σπορὰ ἐστὶν D
ἡ ὑπόστασις, ἅμα τῇ συλλήψει χορηγούσης τῆς
γυναικὸς· τὰ οἰκτεῖα αἵματα, καὶ συναφείας γινόμε-
νης, καὶ ἐν τοῦ ἀνδρὸς σπορᾶς ὑφισταμένης τῶν
αἱμάτων, καὶ αὐτῆς τῆς σπορᾶς γινόμενης αὐτοῖς
ὑποστάσεως, ἑαυτῇ τε καὶ τοῖς γυναικείοις αἵμασι
τῆς σπορᾶς γινόμενης. Ἐπὶ δὲ τῆς ἁγίας Παρθένου
οὐκ οὕτως· οὐ γὰρ ἐκ σπορᾶς ἀνδρὸς ἡ σύλληψις,
ἀλλὰ μετὰ τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἁγίας Παρθέ-
νου, Πνεῦμα ἅγιον ἐπεισῆλθεν ἐπ' αὐτήν, κατὰ
τὸν τοῦ Κυρίου λόγον ὃν εἶπεν ὁ ἄγγελος, καθαῖρον

42'. Universa hæc de illo qui natus ex Maria et
crucifixus est pronuntiata sunt : nonne perspicue
admodum illis qui intelligentia præditi sunt, Deum
hominem palam faciunt? at non sinit inanis gloriæ
effusa caligo, ceu lema hæreticorum mentis insi-
dens oculis, ut illis fulgeat illuminatio Evangelii.
Non enim possunt credere qui gloriam ab homi-
nibus quærent, eamque quæ a solo Deo est, non
quærent²¹. Nos autem, quibus a Deo concessum
est, ut abjecto superstitionis errore, Deo adhæ-
reamus, sic intelligamus, sic sapiamus, sicque
prædicemus : unum Deum Patrem : unum Deum
Filium : unum Deum Spiritum sanctum. 570
Tria hæc simul invicem intellecta, unum Deum :
unumquodque secundum se Deum ; unum quidem
propter unum principatum, tria vero propter
proprietas ; una quippe natura in tribus hypo-
stasibus est, atque ad unum referuntur, quæ ab
uno illo sunt. Ac propterea, unus Deus, tria sunt.
Perfecta porro in singulis personis natura seu dei-
tas consistit ; atque ideo quælibet secundum se
perfectus est Deus : Deus unus, tria. Deus quippe,
ejusque Verbum, et Spiritus ejus, unus Deus est.
Nam et homo et ejus verbum et spiritus ejus non
tres homines, sed unus homo. Unumquodque per-
fectus Deus ; non enim Dei Verbum, ejusque Spi-
ritus sanctus, virtutes sunt sine substantia, aut
in aerem effusæ ; sed singulum quodque subsistens
atque perfectum est : ne scilicet Deus ex imper-
quin potius perfectus unus in tribus perfectus,

43. Credimus itaque, ac fide non dubia prædi-
camus, eundem ipsum qui ex Patre ante sæcula
genitus est, solum Filium ac Verbum, consubstan-
tialem Patri, natura Filium ; per quem omnia facta
sunt, ultimis temporibus ex beneplacito Patris, in
Virginis sanctæ illibato atque castissimo utero,
ceu divinum semen, conceptum, et sine semine,
sine mutatione, sive conversione incarnatum esse,
sive carnem anima rationali et intelligente ani-
matam sustentando, factum esse hominem per-
fectum ; sic tamen ut quod erat, perfectus Deus
perseveraret. Non enim Virgo sancta hominem
concepit ; sed Deum natura, sempiternum illum
Filium Dei Verbum, ex se incarnatum. In unaqua-
que enim muliere conceptio fit ex semine sato ex
viro ; adeoque conceptio seminis virilis est, ac
semen hypostasis, præbente muliere simul cum
conceptu suos sanguines in coitu, existuntque
per se ipsi sanguines in semine viri sato, quod
quidem sanguinibus ipsis hypostasis sit, semenque
adeo, tum sibi ipsi, tum sanguinibus est commu-
nis hypostasis. Non sic autem in sancta Virgine ;
quippe quæ ex viri semine non concepit, sed ubi
consensum præbuit, Spiritus sanctus secundum
Domini sermonem, quem nuntiaverat angelus, in
eam venit, purgans ipsam, vimque præbens, qua

²¹ Joan. xiv. 62.

Verbi Deitatem excipere posset. Atque tunc ei obumbravit subsistens Dei Altissimi sapientia et virtus, Dei Filius, ille Patri consubstantialis; sibi-que ex sacris ejus mundissimisque sanguinibus carnem compegit anima rationali et intelligente animatam, ipse factus ejus hypostasis; atque ita cum Deus ipse natura ex Patre esset, factus est natura homo ex matre, idem ipse hoc et illud: Deus vere perfectus, et citra mendacium homo natura perfectus, hypostasis una in duabus indivise naturis. Non enim hominem confiteor deitate donatum, sed Deum incarnatum, et factum hominem. « Et Verbum caro factum est »: totum Deum, et totum hominem cum divinissima ipsius deitate, ac Verbi Dei naturam unam incarnatam docemus. Duas quoque ejus qui natura Dei Filius ac Deus est natiuitates novimus et annuntiamus; alteram ex Patre ante sæcula sine corpore et causa: alteram novissimis temporibus propter nostram salutem, ex sancta Virgine, corpoream et temporalem. Quamobrem Virginem sanctam, Deiparam prædicamus; velut quæ Deum corpore et veritate ex se incarnatum genuerit. Cæterum Christiparam eam scimus; Christum enim genuit. At quia justo Dei judicio immissus pestilentissimusque Nestorius ea voce ad nominis *Deiparæ* extinctionem est abusus, non *Christiparam*, sed a meliori *Deiparam* ipsam nominamus. Sunt quidem et aliæ prophetarum regumque matres, *Christiparæ*: *Deipara* vero nulla, nisi sancta Maria. Duas porro Christi qui unius Dei Filius est, naturas scimus: duasque naturæ voluntates et operationes. Operatur enim et vult in unaquaque forma quod velle proprium habuit, cum alterius communionem. Quamobrem post incarnationem Dei Filii, non quaternitatem, sed Trinitatem religiose colimus; unum Patrem, unum Dei Virginisque Filium, unum denique Spiritum sanctum, in sæcula sæculorum.

¹¹ Joan. 1, 14.

VARIE LECTIONES.

1 In Regio cod. 2428. ad caput 1 lib. III *De fide orthodoxa*, hujus opusculi fragmentum nobis exhibet: in quo legitur Παρθένος Μαρία γνωρίζεται, καὶ δύο τὰς.

NOTÆ.

(2) Καὶ ἀναίτιως. *Sine causa*. [Sic plane principium distinxit a causa, ut Latini Patres, inquit Turrianus. Causam itaque intellexit efficientem sive creantem, a qua dicitur Deus γενεασουργός.] Nequaquam: sed significat Damascenus Filium a Patre produci nullam ob causam *finalem*: cum tamen in tempore assumpta carne natus sit propter hominum salutem. Ubi Nazianzenum imitatur qui orat. 35, docet Verbum fuisse ἐν ἀρχῇ ἀναίτιως, in principio nulla causa. *Ecquæ enim Dei causa sit? τίς γὰρ αἰτία Θεοῦ; ἀλλ' ὑπερὸν γέγονε δι' αἰτίαν· ἡ δὲ ἦν, τὸ σὲ σωθῆναι τὸν ὑβριστήν. Posthac autem fuit propter causam; ut tu contumeliosus salvus esses.* Filium esse propter Patrem, auctor dixit, cap. 8 lib. *De fide*; hoc est ad Patrem tanquam ad sui principalem referri, cum quo intime conjungitur.

(3) Θεοτόκου. *Dei Genitricem*. Vocem hanc diu

αὐτήν, καὶ δύναμιν δεκτικὴν τῆς τοῦ Λόγου θεότητος παρέχον, καὶ τότε ἐπεσκίασε ἐπ' αὐτήν ἡ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου ἐνουπόστατος σοφία καὶ δύναμις, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος, καὶ συνέπηξε ἐαυτῷ ἐκ τῶν ἀγίων καὶ καθαρωτάτων αὐτῆς αἱμάτων, σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ, αὐτὸς γεγονώς αὐτῆς ὑπόστασις. Οὕτω τε Θεὸς ὑπάρχων, ἐκ Πατρὸς φύσει, καὶ γέγονε φύσει ἄνθρωπος ἐκ μητρὸς. Ἔστι δὲ ὁ αὐτὸς τοῦτο κάκεινο. Θεὸς τέλειος ἀληθῶς, καὶ φύσει τέλειος ἄνθρωπος ἀψευδῶς, μία ὑπόστασις ἐν δυσὶν ἀδιακρίτως ταῖς φύσεσιν. Οὐ γὰρ ἄνθρωπον ἀποθεωθέντα ὁμολογοῦμεν, ἀλλὰ Θεὸν σεσαρκιωμένον καὶ ἐνανθρωπήσαντα. « Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο. » Καὶ ὅλον Θεὸν, καὶ ὅλον ἄνθρωπον, μετὰ τῆς ὑπερθέου αὐτοῦ θεότητος, καὶ μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκιωμένην δογματίζομεν. Καὶ δύο τοῦ φύσει Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Θεοῦ τὰς γεννήσεις γινώσκόμεν τε καὶ καταγγέλλομεν· μίαν τὴν ἐκ Πατρὸς προαιώνιον ἀσωμάτως καὶ ἀναίτιως (2)· καὶ μίαν τὴν ἐπ' ἐσχάτιον τῶν χρόνων διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου σαρκωθέντος καὶ ἐνανθρωπήσαντος, σωματικῆν τε καὶ χρονικῆν. Διὸ καὶ Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον κηρύττομεν, ὡς Θεὸν Κύριον καὶ ἀληθῶς ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα γεννήσασαν. Χριστοτόκον δὲ αὐτὴν ἴσμεν· Χριστὸν γὰρ ἐγέννησε. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐπ' ἀναίρεσει τῆς Θεοτόκου φωνῆς, ὁ θεήλατος Νεστόριος ταύτην κατεχρήσατο, οὐ Χριστοτόκον, ἀλλ' ἐκ τοῦ κρείττονος αὐτὴν Θεοτόκον (3) κατονομάζομεν. Χριστοτόκοι γὰρ καὶ ἄλλαι τῶν προφητῶν καὶ βασιλέων μητέρες, μόνη δὲ Θεοτόκος, ἡ ἁγία Θεοτόκος Μαριάμ· δύο δὲ τὰς ἰ φύσεις τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐνὸς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἴσμεν· καὶ δύο τὰς φυσικὰς θελήσεις τε καὶ ἐνεργείας. Ἐνεργεῖ γὰρ ἐν ἐκατέρᾳ μορφῇ, καὶ θέλει, τοῦθ' ὅπερ θέλειν ἴδιον ἐσχηκεν μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας· καὶ Τριάδι, καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, λατρευόμεν, ἐνὶ Πατρὶ, ἐνὶ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Παρθένου, τῷ αὐτῷ Θεῷ καὶ ἀνθρώπῳ, καὶ ἐνὶ ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ante Nestorii tempora usitatam fuisse, certum sit ex testimoniis Patrum quarti ac tertii sæculi, quæ omnibus jam obvia sunt. Sed juvat hic addere testimonium aliud Alexandri Hierapolitani, qui tametsi Nestorio addictissimus semper fuit, in epistola ad Theodoretum quæ Latine exstat, cap. 94 Synodici Irenæi, eandem vocem *Catholicam* esse pronuntiat his verbis: *Et insuper novi quod præmeditata a multo tempore nunc venerit ad effectum proditio Catholica vocis. Et quidem in festivitibus (seu festivis Orationibus, ἑορταστικαῖς) sive præconiis atque doctrinis incircumspecte Dei Genitrix, sive Deum innixa, ab orthodoxis tantummodo sine adjunctione diceretur, vel Deicidæ Judæi, vel quia Verbum incrassatum est, et quæcumque sunt talia, quæ magis insuspecte dicta ab orthodoxis invenimus.*